

Linguae.eu

A Trimestrial European Scientific Language Review

A
P
r.
2
0
1
0

ISSN 1337-8384

2/2010

*Language exerts
hidden power,
like a moon on
the tides.
(R. M. Brown)*

Vzdelávanie Don Bosca ; P.O. BOX 33, 949 11 Nitra, Slovakia
Tel.: 00421907522655, Fax: 00421377731437 ; Mail: xlinguae@xlinguae.eu ;
www.xlinguae.eu
XLinguae.eu , Issue 2, April 2010 ISSN 1337-8384
XLinguae.eu © Vzdelávanie Don Bosca

Vzdelávanie Don Bosca ; P.O. BOX 33, 949 11 Nitra, Slovakia

Tel.: 00421907522655 ; Fax: 00421377731437 ; Mail: xlinguae@xlinguae.eu ; Web: www.xlinguae.eu

XLinguae.eu scientific review registered on Ministry of Culture no EV 2747/08

XLinguae.eu © Vzdelávanie Don Bosca, Nitra April 2010 ISSN 1337-8384

Editor-in-chief:

Doc. PaedDr. Silvia POKRIVČÁKOVÁ, PhD., Department of Language Pedagogy and Intercultural Studies, Constantine the Philosopher University in Nitra, Slovakia

Managing editor:

Jana BÍROVÁ, PhD. Department of Romanic Languages, Constantine the Philosopher University in Nitra, Slovakia

Scientific board:

Assoc. prof. doctor Tibor BERTA, Department of Hispanic Studies, University of Szeged, Hungary; **Doc. PhDr. Eva DEKANOVA, PhD.,** Department of Russian Studies, Constantine the Philosopher University in Nitra, Slovakia; **Prof. PaedDr. Zdenka GADUŠOVÁ, CSc.,** Department of English and American Studies, Constantine the Philosopher University in Nitra, Slovakia; **Prof. Olga GALATANU,** University of Nantes, France; **Prof. Daniele GEFFROY-KONŠTACKÝ,** University Hradec Králové, Czech Republic; **Doctor Armand HENRION,** Haute école de Blaise Pascal, Faculty of Pedagogy in Bastogne, Belgium; **Beáta HOCKICKOVÁ, PhD.,** Department of German Studies, Constantine the Philosopher University in Nitra, Slovakia; **Doc. PhDr. Jan HOLEŠ, PhD.,** Department of Romanic Studies Palacký University, Olomouc, Czech Republic; **Prof. PhDr. Pavol KOPRDA, CSc.,** Department of Romanic Languages, Constantine the Philosopher University in Nitra, Slovakia; **doc. dr. Meta LAH,** University Ljubljana, Slovenia; **doc. Sevda LAZAREVSKA,** University Sts. Cyril and Methodius, Skopje, Macedonia; **Doc. PhDr. Viera MARKOVÁ, PhD.,** Department of Romanic Languages, Constantine the Philosopher University in Nitra, Slovakia; **Doc. PhDr. Anton POKRIVČÁK, PhD.,** Department of English and American Studies, Constantine the Philosopher University in Nitra, Slovakia; **assoc. prof. Dr. Linas SELMISTRAITIS,** Department of English Philology, Faculty of Foreign Languages, Vilnius Pedagogical University in Vilnius, Lithuania; **PhDr. Jitka SMIČEKOVÁ, CSc.,** Department of Romanic Languages in Ostrava, the Czech Republic; **Prof. PhDr. Ján TARABA, CSc.,** Department of Romanic Applied Languages, St. Cyrilus and Methodius University in Trnava, Slovakia,

Editorial board:

P.Adamka, PhD., PhDr. O.Andrys, E.Ciprianová, PhD., MBA, V.Đuriš, K.Chovancová, PhD., B.Horváthová, PhD., M.Lukáčková, PhD., L.Michelčíková, N.Rusnáková, PhD., E.Švarbová, PhD., I.Žemberová, PhD., dott. P.di Vico, J.Waldnerová, PhD., L.Winklerová, PhD., M.Zázrivcová, PhD., M..Andrejčáková, PhD.

The **XLinguae.eu** (ISSN 1337-8384) is the European scientific journal on European languages, field of linguistic, literature, methodology, translation and any other field concerning languages.

It is published and funded by the Vzdelávanie Don Bosca, Nitra, with frequency of 4 issues per year: January, April, June, and October.

Submission guidelines

Style guidelines

Description of the Journal's article style. The Journal's reference style is The Chicago Manual of Style for Humanities.

Any consistent spelling style may be used. Please use single quotation marks (double within). If you have any questions about references or formatting your article, please contact xlinguae@xlinguae.eu.

All submissions should be mailed to spokrivcakova@ukf.sk. Authors should prepare two versions of their manuscript. One should be a complete text, while in the second all document information identifying the author should be removed from files to allow them to be sent anonymously to referees.

Articles should be single spaced, with ample margins. Each article should be accompanied by a summary of 100-150 words in English. All pages should be numbered.

A note should appear at the end of the last page indicating the total number of words in the paper (including those in the Abstract and References). Prospective authors are welcome to contact the Editor by email - xlinguae@xlinguae.eu - if they are unsure if their article is appropriate for the journal.

We strongly encourage you to send the final, revised version of your article, electronically, by email.

Proofs will be sent to authors if there is sufficient time to do so. They should be corrected and returned to the Editor within three days. Major alterations to the text cannot be accepted.

Copyright: It is a condition of publication that authors assign copyright or license the publication rights in their articles, including abstracts, to the Vzdelávanie Don Bosca. This enables us to ensure full copyright protection and to disseminate the article, and of course the Journal, to the widest possible readership in

electronic formats as appropriate. Authors are themselves responsible for obtaining permission to reproduce copyright material from other sources.

CONTENTS

Literature

Niekoľko poznámok k ženskému pikaresknému románu na príklade španielskeho barokového románu *Figliarka Justína*
(A Few comments on female picaresque novel on the example of the spanish baroque novel La Pícarra Justina)
 EVA REICHWALDEROVÁ... 4

Quand le Soi devient l'Autre. Les personnages d'*Un Roi sans divertissement* de Jean Giono
(When the self becomes the other. The characters from the Jean Giono's novel Un roi sans divertissement)
 PAULÍNA ŠPERKOVÁ... 9

Linguistics and Translatology

K vlivu francouzštiny na českou nekonvenční cirkusovou mluvu
(The influence of French language on the non-conventional vocabulary of the Czech language used in the circus environment)
 ONDŘEJ ANDRYS... 15

Dôležitosť situatívneho kontextu v preklade frazeologizmov
(Significance of the Context in Translation of Idioms)
 BOŽENA HORVÁTHOVÁ... 20

Methodology

Kurikulum a kurikulárna reforma jazykového vzdelávania na Slovensku *(Curriculum and curricular reform in Slovakia)*
 EVA REID... 27

Book reviews

Brána jazykov k ľudom otvorená
 EVA REID... 32

Beitrag zu den Fremdsprachen und Kulturen
 EVA STRANOVSKÁ... 34

American Literature from the Perspective of an Experienced Reader
 LUCIA WINKLEROVÁ... 35

Who is Who in Czech Linguistics
 JANA BÍROVÁ... 36

Niekoľko poznámok k ženskému pikaresknému
románu na príklade španielskeho barokového
románu *Figliarka Justína*

(A Few comments on female picaresque novel on the
example of the spanish baroque novel *La Pícaro*
Justina)

EVA REICHWALDEROVÁ

ABSTRACT

Francisco López de Úbeda's *La pícaro Justina* starts a new type of the Spanish picaresque novel with a woman as a main protagonist. The present paper examines similar narrative strategies in the male and female-authored pseudo-autobiographies and deals with some baroque characteristics related to the Spanish picaresque novel, such as disharmony or grotesqueness.

Ženské protipóly pikarov, „Celestínine pravnučky“, sa na literárnu scénu dostávajú v Španielsku až (alebo už?) v roku 1605, keď sa Francisco López de Úbeda rozhodne vydať román *Figliarka Justína* (*La pícaro Justina*, 1605)¹. Medzi významné španielske ženské pikareskné romány patria tiež diela: *Celestínina dcéra* (*La hija de Celestina*, 1612) od Salasa Barbadillu, *Malá podvodníčka*, *Tereza z Manzanares* (*La niña de los embustes*, *Teresa de Manzanares*, 1632) a *Prefíkaná sevillská zlodějka* (*La guardaña de Sevilla*, 1642) obe od Castilla Solórzana. Pikareskné romány so ženskou hlavnou hrdinkou sa neskôr objavili aj v Nemecku: *Praluhárka Guráž* (*Landstörzerin Courasche*, 1670) ako pokračovanie Grimmelshausenovho diela *Dobrodružný Simplicius Simplicissimus* (*Der abenteuerliche Simplicissimus*, 1969) a v Anglicku: *Moll Flandersová* (*Moll Flanders*, 1722) od Daniela Deffoa.

Prvé vydanie románu s pôvodným názvom *Zábavné príbehy figliarky Justíny* (*Libro de entretenimiento de la pícaro Justina*) bolo publikované v roku 1605 vydavateľom Cristóbalom Lassom Vacom v Medine del Campo. Protagonistkou románu je žena z nižšej spoločnosti (dcéra hostinských), ktorá z retrospektívneho pohľadu rozpráva príbehy z mladosti. Justína je slobodná a „nezávislá“, chodí z jednej zábavy na druhú a čitateľom je sympatická aj napriek svojmu cynizmu a zhýralosti. Vo svete mužov, ktorých často zosmiešňuje, jej pomáha prežiť najmä dôvtip. Charakterizuje ju prefíkanosť a praktický pohľad na život. Na nedostatky spoločnosti upozorňuje prostredníctvom bájok, vymyslených príbehov a rôznych alúzií.

Ženské pikareskné romány riešia vzhľadom na mužského autora a ženskú hlavnú hrdinku problém autobiografického výstavbového princípu, prítomného (a najmä úplne prirodzeného) v mužskej pikaresknej próze. Osobné zážitky a postoje hrdinky sú tak miestami prerozprávané sprostredkovateľom (v knihe *Figliarka Justína je to Perlícaro*), ktorý predstavuje akýsi „medzičlánok medzi implicitným autorom a čitateľom“ (Villanueva, 1989: 32). Aj napriek tomu, že šibalky nie sú skutočnými autorkami románov, „cítia zodpovednosť“ (ibid.: 186) za vyrozprávaný príbeh a niekoľkokrát čitateľa upozorňuje, že ich príbeh je pravdivý a neprikrášlený (Justína pravdepodobne naráža na „ospravedlňujúce“ prológy v *Lazarillovi z Tormesu* a *Guzmánovi z Alfarache*):

„Mas entendido que no pretendo como otros historiadores, manchar el papel con borrones de mentiras, para por este camino cubrir las manchas de mi linaje y persona. Antes pienso pintarme tal cual soy, que tan bien se vende una pintura fea, si es con arte, como una muy hermosa y bella.“ (PJ, 2005: 28)

„Vedzte, že sa nesnažím, ako iní rozprávači, zamazať papier lžami, len aby som takto očistila svoj rod a svoju osobu. Radšej napíšem, aká skutočne som, pretože keď je škaredý obraz umeleckým dielom, predáva sa rovnako dobre ako keby bol neviem aký krásny.“

¹ Ako autora uvádzame Francisca Lópeza de Úbedu, aj napriek tomu, že jeho autorstvo niektorí literárni historici spochybňujú. Bližšie k problematike autorstva *Figliarky Justíny* pozri Bataillon (1969: 32-33); Rey Hazas (1983: 87-110)

Vzhľadom na to, že román *La pícaro Justina* doposiaľ nebol preložený do slovenčiny: a) pri preklade termínu *pícaro* sme zvolili ako slovenský ekvivalent slovo *figliarka*; b) pri citáciách preto uvádzame vlastné preklady vybraných častí diela aj s ich originálnou španielskou verziou.

Už z úvodu je viac-menej jasné, že nasledujúci príbeh, nebude spovedou „kajúcnice“ a už vôbec nebude „celý pravdivý“, na čo už vlastne narážal Perlicaro v jednom z prológov, keď spochybňoval mieru dôležitosti a zaujímavosti príbehu vyrozprávaného „ľahkou“ ženou bez škrupúl. Justína si v knihe viackrát protirečí a komentáre ako: „... *más gana conmigo el alcablero de las mentiras que el dezmero de las verdades*“ (PJ, 2005: 190) / „... *viac na mne zarobí vyberač poplatkov za klamstvá ako ten za pravdy*“, nie sú vôbec výnimočné.

Aký význam má teda využívanie „ja-rozprávania“ v diele, kde už len samotný fakt, že autorom je muž a hlavnou hrdinkou žena, znemožňuje autorov zámer vyrozprávať presvedčivý autobiografický príbeh? O čo sa autor skutočne usiloval?

Podľa Ysly Campbellovej (1992: 381-388), literatúra vzniká ako imitácia skutočného života a fantázie autora. Rozdiel medzi históriou a literárnym dielom spočíva v tom, že kým historik len imituje skutočnosť a nemusí si nič domýšľať, spisovateľ, naopak, ak chce, aby jeho príbeh ľudia vnímali ako pravdivý, musí o tom čitateľa presvedčiť. Miera dôveryhodnosti rozprávača je v priamom vzťahu s „autorským odstupom od rozprávania“. Pojem „autorský odstup“ (*distancia narrativa*) sa dá chápať ako vzdialenosť, ktorá vzniká medzi rozprávačom, literárnym hrdinom a implicitným autorom.

V súvislosti so štruktúrou „spovede“ šibalky môžeme pozorovať narušenie klasickej „panoramatickej štruktúry“ pikareskného románu (Wicks, 1974: 243). Kým napríklad v *Guzmánovi* je vzdialenosť medzi rozprávačom (dospelým Guzmánom) a literárnym Guzmánom markantná (Guzmán píše z pozície „kajúcnika“, ktorý „úprimne“ ľutuje svoje činy), v Úbedovom románe úplne chýba. Figliarka síce fyzicky zostarla, no nezmenila svoj postoj a životné presvedčenie, čo podčiarkuje v závere románu:

„ Adios, piadosos lectores. Los cansados de leer mi historia descansen; los deseosos del segundo tomo, esperen un poco, guardando el sueño a la recién casada.

... Libros son de poco gasto y mucho gusto.

Dios nos de salud a todos, a los lectores para que sean paganos, digo para que los paguen, y a mí para que cobre, y no en cobre. Aunque si trae cruces y es de mano de cristianos lo estimaré en lo que es y pondré donde no lo coman ratones.“ (PJ, 2005: 248)

„Zbohom, láskavi čitatelia. Tí, ktorých môj príbeh unavil, nech si odpočinú; tí, ktorí sa neviete dočkať druhej časti, vyčkajte a nezobudte mladomanželku.

... Knihy veľa nestoja, ale stoja za veľa.

Nech nám dá pánboh všetkým zdravie. Čitateľom, aby doplatili, vlastne aby ich zaplatili; a mne, aby ma vyplatili, ale nie v medi, hoci keď bude na medenákoch vyrazený kríž a dajú mi ich kresťania, ocením to a odloží ich tak, aby ich nezožrali myši.“

Ďalšími dôvodmi, ktoré pravdepodobne viedli Úbedu k napísaniu diela v autorskom singulári bola snaha o zosmiešnenie autobiografickej formy rozprávania. Chcel „poukázať na nadradenosť fantázie voči skutočnosti“ (Campbell, 1992: 283), „vytvoriť z nového pikareskného románu komické dielo“ (Parker, 1975: 96) alebo, ako uvádza Bataillon (1969: 51), autor taktó „vyzýva na súboj renesančnú poetiku“, čím dáva jasne najavo svoj barokový postoj. Vzhľadom na snahu parodovať formálnu štruktúru, prepracovaný štýl a „vážne didaktické ciele“ *Guzmána z Alfarache*, je *Figliarka Justína* spolu s *Quevedovým Furtákom*, považovaná za jeden z najbarokovejších pikareskných románov (Damiani, 1980: 198).

Alberto Porqueras Mayo (1969: 11) upozorňuje na dôležitosť viacerých prológov, ktorých úlohou je „narušiť do istej miery organickú jednotu či celistvosť diela, s cieľom zdôrazniť jeho fiktívnu atmosféru a umocniť tak v čitateľovi prvok prekvapenia“. Fiktívnosť vrcholí v treťom prológu, kde hlavná hrdinka konverzuje zároveň s čitateľom, perom, atramentom a papierom. Kým v pikareskných románoch s mužským hlavným hrdinom sa v prológu protagonisti snažili predostrieť istý „uhol pohľadu“ a upozorňovali, že ich „spoved“ má slúžiť najmä ako výstraha, vo väčšine ženských pikareskných románoch, kde šibalka v žiadnom prípade neľutuje dovtedajší spôsob života, už takéto ladenie prológov nenájdeme.

Zároveň by sme chceli poukázať na materialistický vývojový posun Justíny v porovnaní s mužským pikarom. Renesančný pikaro Lazarillo, možno ešte trochu naivný idealista, nehľadá za zverejnením svojho príbehu finančný prospech, ale len pochopenie, ktoré by mu pomohlo udržať si získanú spoločenskú „prestíž“ vybudovanú na ignorovaní mimomanželského vzťahu jeho ženy a jeho dobrodinca vikára. V Justíninom prípade je finančná kompenzácia najpodstatnejšou pohnútkou, pre ktorú sa rozhodla zverejniť svoj príbeh.

Rovnako ako ostatní autori pikareskných románov, aj Úbeda využíva pri rozprávaní digresívnu techniku (rozprávanie obohacuje poéziou, bájkami, historkami, vtipmi, príkladmi, atď.), ktorá logicky miestami naruša kontinuitu nosného príbehu. Neusporiadanosť časovej štruktúry diela, kde sa budúce, minulé a prítomné deje bez logickej časovej následnosti neustále prelínajú, vytvárajú tzv. „časovú nerovnováhu“ (Damiani, 1980: 199), ktorá znemožňuje vnímať dielo ako úprimnú snahu autora o pravdivé zobrazenie Justíninho života.

Chýbajúca prísna chronologická následnosť v jej živote je tak len ďalším znakom nedokonalosti, ktorá kontrastuje s oveľa koherentnejšou štruktúrou napríklad *Guzmána z Alfarache*.

Podľa Sáncheza-Dieza (1972: 149) je časová neusporiadanosť *Figliarky Justíny* súčasťou barokovej disharmónie, ktorú výstižne nazval „umeleckou kakofóniou“. Vzniká ako neodmysliteľný dôsledok autorovho úsilia spojiť v tom čase „nespojiteľné“ – poéziu s prózou, hriešny život nenapraviteľnej ženy s neprimeraným moralizátorským kázaním, atď.

Aj napriek tomu, že v barokových dielach sa ešte stále vyskytujú klasické a renesančné témy, zároveň v nich môžeme pozorovať častý výsmech, ktorému sú vystavené myšlienkové piliere týchto dvoch umeleckých prúdov. Používanie ironických a výsmešných odkazov u autorov ako Góngora, Quevedo a Cervantes je taký častý, že výsmech by sa mohol považovať za jednu z najdôležitejších znakov literárneho baroka (Damiani, 1980: 199). V súlade s týmto tvrdením sa Úbeda prostredníctvom nespočetných historických a mytologických alúzií vysmieva štýlu aj postavám z antického obdobia. Spôsob parodovania klasických postáv spočíva predovšetkým v mylnom prisudzovaní citátov jednotlivým filozofom či politikom, mytologické postavy sú zamieňané s reálnymi postavami z Justíniného okolia. Literárni kritici dali neskôr kvôli tomu istým častiam románu prívlastky ako: „Zosmiešnený Olymp“ (Carilla, 1969: 135) či „Falošná mytológia“ (Bataillon, 1969: 48).

Baroková grotesknosť *Figliarky Justíny* miestami hraničí s čiernym humorom:

„*Siempre oí pregonar que las gentes, como viven mueren, salvo que viven con aire, mueren sin él*“ (PJ, 2005: 69)

„*Hovori sa, že ľudia umierajú tak ako žili, len s tým rozdielom, že počas života dýchajú a pri umieraní už nie.*“

Týmito slovami Justína naráža na okolnosti, za akých umrelí jej rodičia. Uštipačný tón je takmer hmatateľný, keďže otca zahrdúsil istý zeman po zistení, že mu do krmiva pre koňa vsypal vaječné škrupiny a pažravá matka sa zadusila klobásou. Scéna matkinej agónie sa stáva grotesknou vo chvíli, keď sa zadusenú ženu snažia za každú cenu oživiť sluhovia. Grotesknosť sa priamo úmerne stupňuje s množstvom verbálnych odkazov na zmysly chuti a čuchu (prežívať, hrýzť, smrdieť, zapáchať) a dosahuje „odpornú dokonalosť“ pri vyjadrení Justíny, že smrad po natrávanej klobáse bolo v dome cítiť „*viac ako pol roka.*“ (PJ, 2005: 75). Úlohou týchto „podradných zmyslov“ (Damiani, 1980: 200) je poukázať na „škaredosť a grotesknosť“ barokovej literatúry a upozorniť tak na satirický charakter pikareskného románu. Grotesknosť, irónia, satira a miestami možno i zvrátenosť, pôsobia v diele Lópeza de Úbedu ako oživujúce korenie. Dokážu u čitateľa vyvolať úsmev, ktorý sa však často mení až na „barokový úšľabok“.

V súlade s tvrdením Reya Hazasa (1986: 93), figliarky – ženy žijúce v uzavretej, konvenčnej a netolerantnej španielskej spoločnosti na sklonku baroka, sa od mužských šibalov odlišovali najmä atraktívnym fyzickým vzhľadom, ktorý ruka v ruke kráča s ich uvoľnenou mravnosťou a morálnymi pokleskami, súvisiacimi s ich nízkym postavením v spoločnosti. Figliarky využívajú svoju krásu v snahe oklamať a obohatiť sa, sú si vedomé svojich „predností“. Láska a ľubostné pletky tvoria jadro ich príbehov a na rozdiel od pikarov, vedia uspokojiť sexuálnu túžbu opačného pohlavia a takzvaná láska im takmer vždy priniesie očakávaný prospech. Obliekajú sa čisto, sú upravené, honosnými šatami sa snažia budiť dojem dobre postavených žien zo slušných rodín. Nikdy nie sú samy, vždy im niekto robí spoločnosť, čo ostro protirečí pikarovmu samotárskemu spôsobu života „cestovateľa“. Nezvyknú slúžiť pánom, ale práve naopak, ony samy využívajú služby malých šibalov. Nízky pôvod sa úspešne snažia zakryť predstieranou vzdelanosťou a drahými šatami.

Spočiatku boli ženy – „figliarky“ pre spisovateľov nezaujímavé. Ich spoločenské uznanie záviselo od postavenia otca, brata alebo manžela. Rovnako ako pikarovia, aj ony využívali svoj dôvtip a prefikanosť, aby získali čo najväčší materiálny prospech a snažili sa úskokmi a prešibanosťou postúpiť v spoločenskom rebríčku.

Snáď najvýraznejším znakom ženských pikareskných románov je paradoxne ich antifeminizmus, až mizogýnia². Pikareskný román bol a dodnes je takmer výlučne „mužskou záležitosťou“ (protagonisti, autori). V prípadoch, kde bola hlavnou hrdinkou pikareskného románu žena, je kritike vystavená ani nie tak spoločnosť, ako skôr počínanie ženy ako také a jej postoje. K téme morálky, mravnosti a cnosti sa v ženskej pikaresknej próze pristupuje úplne iným spôsobom ako v mužskej. Kým na jednej strane pikaro na sklonku života väčšinou oľutuje dovtedajší života klamára a šudiera, šibalka si svoju nemorálnosť takmer vôbec neuvedomuje a na svoju prefikanosť je dokonca hrdá. Morálny úpadok hrdinky je takmer neviditeľný, vzhľadom na už spomínanú percepciu ženy vtedajšou spoločnosťou. Žena bola považovaná za menejcennú a už od prírody skazenú, preto aj jej morálne prehrešky sa vo všeobecnosti skôr vnímali ako výsledok jej vlastnej nedokonalosti a nie ako výsledok jej spoločenského formovania. Pochopiteľný je teda aj ich „vlastný“ antifeministický postoj

² Bližšie k problematike antifeminizmu a mizogýnie v ženskej pikareske pozri Soguero (1997: 289-303) alebo Sáinz González (1999: 27-48).

sprevádzaný nepriateľstvom a všeobecne negatívnym postojom k ženám. Šibalky boli vždy len nástrojom v rukách mužského autora, ktorému bolo antifeministické prostredie dobovo vlastné.

Šibalky, figliarky, pobeľlice, alebo nech ich už nazveme akokoľvek, predstavujú anti-model ženy, ktorú obhajujú kresťanskí tradicionalisti. V súlade s tvrdením Mariló Vigilovej (1986: 18), „model panny, ktorú vyzdvihovali moralisti, musel spĺňať také vlastnosti, ako napríklad: poslušnosť, skromnosť, pokoru, cudnosť, diskrétnosť, zdržanlivosť, atď.“ Justina, Moll, Guráž a ďalšie šibalky však predstavujú pravý opak. Ako rozprávačky pôsobia v porovnaní s pikarom absolútne nedôveryhodne, pretože existuje priepastný rozdiel medzi normami a hodnotami stanovenými skutočným autorom a chápaním týchto noriem hlavnou hrdinkou, na ktorom aktívne participuje aj samotný čitateľ ako príjemca príbehu³. Autori ženských pikareskných románov nám „predávajú“ obraz skazenej ženy, ktorá nemá šancu zmeniť sa, alebo aspoň napraviť svoju povesť.

V pikareskných románoch, kde je hlavnou hrdinkou žena dochádza často k zmiešaniu dvoch žánrov: pikareskného a dvorného románu. Dôvodom bolo pravdepodobne uspokojenie požiadaviek dvorného publika, ktoré už bolo unavené príbehmi chudobných chlapcov bojujúcich o holý život a prežitie. Dvorania túžili po zábavnejších dielach a keďže spisovateľov, Úbedu nevynímajúc, viedli k písaniu románov často ziskové, ekonomické dôvody, pikareskný román prispôbil „požiadavkám doby“ a otrhaného pikara vymenili za atraktívnu mladú ľahotníčku ženu.

Použitá literatúra

- BATAILLON, M.: *Pícaros y picaresca. La pícara Justina*. Madrid: Taurus, 1969, 252 s.
- CAMBELL, Y.: *López de Úbeda y la teoría picaresca*. Actas X. (Actas de los congresos de la Asociación Internacional de Hispanistas, Barcelona, 21-26 de agosto de 1989), Barcelona, PPU, 1992. s. 381-388 ISBN 84-7665-751-X http://www.cvc.cervantes.es/obref/aih/pdf/10/aih_10_1_044.pdf (16.3.2010)
- CARILLA, E.: *El barroco literario hispano*. Buenos Aires: NOVA, 1969, 177 s.
- DAMIANI, B. M.: *Aspectos barrocos de la Pícara Justina*. ACTAS VI (Actas de los congresos de la Asociación Internacional de Hispanistas), 1980, University of Toronto, s. 198-202 http://cvc.cervantes.es/obref/aih/pdf/06/aih_06_1_050.pdf (16.3.2010)
- CHALUPA, J.: *Dějiny Španělska*. Praha: Nakladatelství Libri, 2005, 220 s. ISBN 80-7277-281-3
- LOPE BLANCH, J. M.: *La novela picaresca*. México: Universidad Nacional Autónoma de México, Dirección General de Publicaciones, 1958, 156 s.
- LÓPEZ de ÚBEDA, F.: *La Pícara Justina*. León: EL BÚHO VIAJERO, 252 s. ISBN 84-933781-5-1
- LUCAS, G.: *Teoría de la novela*. Barcelona: Edhasa, 1971, 207 s. Dep. legal B. 49793-1970
- MAIORINO, G.: *The Picaresque: Tradition and Displacement*. Minneapolis: University of Minnesota, Hispanic Issues (volume twelve), 1996, 318 s. ISBN 0816627223
- MALLO, J.: *España – síntesis de su civilización*. New York: Charles Scribner's sons, 1957, 304 s.
- MARAVALL, J. A.: *La literatura picaresca desde la historia social*. Madrid: Taurus, 1986, 801 s. ISBN 84-306-1265-3
- MARAVALL, J. A.: *La cultura del Barroco*. Barcelona: Ariel, 1975, 536 s.
- MINÁRIK, J.: *Baroková literatúra – svetová, česká, slovenská*. Bratislava: SPN, 1984, 390 s.
- MICÓ, J. M.: *Introducción*. In: Alemán, M.: *Guzmán de Alfarache I*. Madrid: Cátedra, 2000, 512 s. ISBN 84-376-0685-3
- PARKER, A. A.: *Los pícaros en la literatura: la novela picaresca en España y Europa (1599-1783)*. Madrid: Gredos, 1975, 218 s.
- PORQUERAS MAYO, A.: *El prólogo en el manierismo y barroco españoles*. Madrid: CSIC, 1969, 297 s.
- REICHWALDEROVÁ, E.: *Evolución psicológica del pícaro: el carácter final de Lazarillo y Lázaro*. Studia Romanica Bratislavensia 7, Acta Jornadas de Estudios Románicos, Sección de Hispanística, Tomo I: Literatura, Ana Press Bratislava, 2009, s. 245-255. ISBN 978-80-89137-52-7
- REICHWALDEROVÁ, E.: *Breve análisis de los motivos causantes de la aparición de la novela picaresca (Lazarillo como representante de una nueva cultura escrita)*. ROMANICA OLOMUCENSIA XV, Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, Olomouc, 2005, s.209-217 ISBN 80-244-1094-X, ISSN 0231-634X
- REICHWALDEROVÁ, E.: *El pícaro y su viaje hacia sí mismo*. ROMANICA OLOMUCENSIA XII, Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, Olomouc, 2003, s.269-274, ISSN 0231-634X
- REY HAZAS, A.: *La compleja faz de una pícara: Hacia una interpretación de La pícara Justina*. Revista de literatura, nº 90, tomo 45 (julio-diciembre) 1983, s. 87-110 ISSN 0034-849X
- REZ HAZAS, A.: *Picaresca femenina*. Barcelona: Plaza & Janés editores, S.A., 1986, 491 s.
- RICAPITO, J.: *Bibliografía razonada y anotada de las obras maestras de la picaresca española*. Madrid: Castalia, 1988, 613 s. ISBN 84-7039-330-8

³ K problematike nedôveryhodnosti rozprávača pozri Rey Hazas (1983: 87-109).

- RICO, F.: La novela picaresca y el punto de vista. Barcelona: Seix Baral, 1982
- RODRÍGUEZ, J. C.: La literatura del pobre. Granada: Editorial Comares, 1994, 330 s. ISBN 84-844-4246-2
- ROMERO LÓPEZ, D. (coord.): Orientaciones en literatura comparada. Madrid: Arco Libros, 1998, 260 s. ISBN 84-7635-301-4
- SÁINZ GONZÁLEZ, E.: Misoginia o miedo en la picaresca femenina. *Verba hispanica* VIII, 1999, s. 27-48
<http://hispanismo.es/documentos/0001/gonzalezviii.pdf> (16.3.2010)
- SÁNCHEZ-DIEZ, J.: La novela picaresca de protagonista femenino en España durante el siglo XVII. Dizertačná práca. Chapel Hill: University of North Carolina, 1972, 255 s.
- SOGUERO, F. M.: El discurso antifeminista de las pícaras. Misoginia en la picaresca femenina. *Dicenda*, Cuadernos de Filología Hispánica, nº 15, Madrid: UCM, 1997, s. 289-303. ISSN 0212-2952
- ŠOLTYS, J., PALKOVIČOVÁ, E.: Bibliografía de las traducciones de la literatura española e hispanoamericana 1900-2000. Bratislava: Ministerio de Educación, Cultura y deporte de España, 2001, 80 s. ISBN 80-968234-4-2
- TATÁR, J., VAŇKO, J., LOMENČÍK, J., PLUTKO, P.: Kapitoly z literárnej vedy. Banská Bystrica: UMB Filologická fakulta, 1998, 122 s. ISBN 80-8055-191-X
- UBIETO ARTERQ, A., REGLÁ CAMPISTOL, J., JOVER ZAMORA, J. M., SECO SERRANO, C.: Dějiny Španělska. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1995, 911 s. ISBN 80-7106-117-4
- ULIČNÝ, M.: Historia de las traducciones checas de literaturas de España e Hispanoamérica. Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2005, 324 s. ISBN 80-246-0888-X
- VIGIL, M.: La vida de las mujeres en los siglos XVI-XVII. Madrid: Ed. Siglo XXI, 1986, 261 s. ISBN 84-323-0584-7
- VILLANUEVA, D.: El comentario de textos narrativos: la novela. Gijón: Júcar y Aceña, 1989, 206 s. ISBN 84-334-0533-0
- WICKS, U.: The Nature of Picaresque Narrative: A Modal Approach. *PMLA* 89, nº2, 1974, s. 240-249

**Quand le Soi devient l'Autre. Les personnages
d'Un Roi sans divertissement de Jean Giono**
(*When the Self Becomes the Other. The Characters
from the Jean Giono's Novel Un Roi sans Divertissement*)
PAULÍNA ŠPERKOVÁ

ABSTRACT

The theme of identity is not only philosophical, sociological or psychological problem. It is placed in the centre of interpretation of literary characters which, just like real people, have an identity of their own, created by the author. Based on terminology established by Paul Ricoeur, the paper is an attempt to analyze characters from the novel *Un roi sans divertissement* by Jean Giono and to show how the identity of the character of Langlois, police commandant, from the beginning presented in a sharp contrast to the personality of the murderer of innocent village people, gets contaminated by the murderer's personality to the point that the two become almost identical.

Le sujet de l'Autre et de l'altérité est un élément essentiel qui traverse la littérature postmoderne qui l'aborde surtout sous l'angle de « l'autre en nous ». Les critiques s'appuient sur la philosophie de Paul Ricoeur sur l'identité-*idem* et l'identité-*ipse*¹. L'identité-*idem* est la prise en compte d'un noyau permanent dans le temps bien identifiable alors que l'identité-*ipse* est le pouvoir d'un sujet pensant de se représenter lui-même comme demeurant le même malgré tous les changements physiques et psychologiques qui peuvent advenir à sa personne au cours de son existence. L'altérité est, selon Ricoeur, en couple avec l'ipséité, car elle peut être constitutive de cette dernière : « Soi-même comme un autre suggère d'entrée de jeu que l'ipséité du soi-même implique l'altérité à un degré si intime que l'une ne se laisse pas penser sans l'autre, que l'une passe plutôt dans l'autre...[...] Au « comme », nous voudrions attacher la signification forte, non pas seulement d'une comparaison – soi-même semblable à un autre –, mais bien d'une implication : soi-même en tant que... autre »².

La notion d'identité est employée avant tout par les philosophes, les sociologues et les psychologues, mais elle concerne également le domaine de la littérature surtout pour analyser un personnage littéraire et son identité. Les personnages des romans, à l'image des êtres réels, ont leur identité, construite minutieusement par l'auteur. Ils ont donc, eux aussi, une identité qui peut être ramenée aux deux sens possibles définis par Paul Ricoeur. Nous allons donc étudier dans cette perspective le rapprochement qui s'opère entre l'ipséité et l'altérité dans le roman de Jean Giono, *Un Roi sans divertissement*. Nous allons d'abord brièvement rappeler le contexte dans lequel évoluent les personnages qui nous intéressent. Nous analyserons ensuite l'identité des personnages de Langlois et de M.V. pour montrer finalement que l'identité du premier a été progressivement contaminée par celle du second.

La question de l'identité dans les Chroniques de Giono a été rarement abordée par les critiques littéraires mais elle s'impose néanmoins lorsque nous regardons de près les relations entre les deux personnages principaux : M.V. et Langlois. *Un Roi sans divertissement* est le premier volume d'une série de Chroniques³. Nous ne devons pas entendre le terme de « chroniques » au sens d'un compte rendu journalistique. Elles renvoient plutôt à la définition, proposée par le dictionnaire, de « recueil de faits historiques rapportés dans l'ordre de leur succession. »⁴ Naturellement, Giono n'est pas devenu un historien qui se serait avant tout soucié de nous présenter une suite de faits et d'événements réels même s'il prétendait rapporter des histoires vraies, qui sont souvent datées. Comme il l'a précisé lui-même, il a cherché à faire de tout « ce passé d'anecdotes et de souvenirs (il s'agit surtout du XIXe siècle provençal et alpin) le matériau de base de ses nouvelles fictions. »⁵

¹ On retrouve également chez P. Ricoeur les termes « mêmété » et « ipséité », synonymes de l'identité-*idem* et de l'identité-*ipse*.

² Ricoeur, P.: *Soi-même comme un autre*. Paris : Seuil, 1990, p. 14.

³ Après *Un Roi sans divertissement*, Giono publie au sein de ses Chroniques : *Noé, Le Moulin de Pologne, Les âmes fortes, Les grands chemins, Le déserteur, Ennemonde* et *L'Iris de Suse*.

⁴ Le Petit Robert, p. 374.

⁵ Préfaces aux Chroniques de 1962, cité dans Dubosclard, J.: *Un Roi sans divertissement*. Paris :Hatier, 2003, p. 18.

Parues après la deuxième guerre mondiale, les Chroniques représentent une nouvelle orientation dans l'œuvre de Giono. Le lieu et l'époque des Chroniques sont, en général, mieux déterminés que dans les romans précédents. L'auteur se passionne pour les faits divers, pour « ce que la nature humaine comporte de singulier, d'inexplicable, de problématique »⁶. Giono se soucie nettement moins des forces naturelles qui sont en opposition aux héros et surtout il change complètement sa technique narrative, qui, dans le cas des Chroniques, repose sur les témoignages. Elles se gardent également « de délivrer un "message" de nature plus ou moins idéologique ou morale. Aussi n'y a-t-il pas ici de "bons" et de "méchants" : la vérité du héros est ambiguë. »⁷ Définir la nature exacte de ce roman est une tâche difficile et J. Dubosclard a pu écrire qu'« *Un roi sans divertissement* relève en effet à la fois du roman policier, d'une sorte d'histoire régionale, de l'apologue ou de conte philosophique. »⁸

Avant d'étudier les relations qui lient M.V., le meurtrier, et Langlois, le capitaine chargé de l'enquête, nous voudrions rappeler les grandes lignes de l'intrigue à laquelle ils sont mêlés. Au centre du roman se trouve un personnage nommé Langlois qui arrive pour enquêter dans un petit village, qui n'est pas nommé dans le roman. Des gens y disparaissent de manière assez étrange. L'auteur insiste sur le fait que le village est entouré d'une forêt profonde et qu'il est généralement enseveli sous la neige. La période de l'année n'a rien d'agréable et le narrateur insiste à plusieurs reprises sur le fait qu'il y fait sombre et froid. Un villageois, Frédéric, le propriétaire de la scierie, aperçoit, dans le brouillard du matin, un inconnu en train de descendre d'un hêtre. Il découvre alors des cadavres dans le tronc. Frédéric informe Langlois qui part à la recherche de l'assassin et le tue de « deux coups de pistolets dans le ventre ». On ne saura rien de plus sur ce dernier, à peine son nom : M.V. On ne saura surtout rien sur les mobiles de son crime et on ne sait pas non plus pourquoi Langlois l'a tué. Langlois ensuite démissionne de son poste de capitaine de gendarmerie. L'année d'après, Langlois revient dans le village pour le débarrasser des loups. Le récit se tourne davantage vers Langlois et le lecteur doit chercher qui il est véritablement. La chasse au loup est un succès. Le loup est abattu de « deux coups de pistolet » comme l'avait été M.V. Langlois devient cependant de plus en plus énigmatique, lointain et solitaire même s'il se marie. Il finit par se suicider en se faisant exploser la tête avec de la dynamite.

Les personnages qui sont au cœur du récit, M.V. et Langlois, sont donc au départ dans des camps opposés. Ils n'ont rien de commun dans la première partie du roman. M.V., assassin de quatre villageois, habite à Chichiliane, un village voisin, sur lequel le lecteur ne sait pas grand-chose, car il n'est jamais décrit par le narrateur. Le lecteur ne saura rien non plus sur la vie privée et la psychologie de l'assassin, sauf, peut-être, qu'il a une femme et un enfant. Individu solitaire et isolé, M.V. est caractérisé comme « le monstre »⁹ par le curé du village.

De l'autre côté, Langlois, capitaine de gendarmerie en chasse du premier, représente la loi et la justice. Il arrive au début du roman pour faire une enquête mais il s'intègre facilement parmi les villageois. Il est très préoccupé par le destin de la communauté ; il est amical et sociable et les habitants lui font confiance. Il apparaît comme « un officier consciencieux et énergique, qui aime et qui sait vivre »¹⁰. Pour diriger les opérations au village, il s'installe au café de la route, d'où il peut surveiller l'ensemble du secteur. Il apparaît être un remarquable organisateur et il met au point un système de surveillance et d'alerte, où chacun est appelé à jouer un rôle, avec patrouilles, mots de passe, rondes régulières, signaux d'alarme etc. Les gens du village apprécient l'efficacité de Langlois qui « était un sacré lascar »¹¹. Ils ajoutent, plus loin, qu'« il était très bien Langlois : des moustaches fines, un beau plastron, de la jambe ; il savait parler ; et pas fainéant. »¹² Il poursuit l'assassin et en même temps il essaie de comprendre les mobiles qui le font agir : « Pourquoi on les tue et pourquoi on les emporte ? [...] S'il y a une raison pour lui, nous devons la comprendre. Je ne crois pas, moi, qu'un homme puisse être différent des hommes au point d'avoir des raisons totalement incompréhensibles. Il n'y a pas d'étrangers. »¹³ Il indique par là que la cruauté est présente en chacun de nous et qu'en fin de compte, elle est propre aux humains. Le justicier et l'assassin qu'il poursuit ne sont pas étrangers l'un à l'autre même s'ils sont éloignés socialement et culturellement.

Langlois réussit donc à tuer l'assassin. Il quitte le village mais y retourne un an après. Cette fois-ci, il revient pour chasser un loup qui inquiète les habitants. Il a changé et son comportement est si différent que les habitants ont du mal à reconnaître le « vieux Langlois » : « Il fallut faire un effort pour reconnaître Langlois qui retournait chez nous. Il est vrai qu'il était changé. »¹⁴ Tout d'abord, il se distingue des autres en se promenant

⁶ *Ibidem*, p. 18.

⁷ *Ibidem*, p. 19.

⁸ Ségura, P. : Jean Giono, *Un roi sans divertissement*. Paris : Ellipse, 2004, p. 3.

⁹ Giono, J. : *Un roi sans divertissement*. 2008, p. 56.

¹⁰ Favre, Y.-A. : Giono et l'art du récit. Paris : Société d'édition d'enseignement supérieur, 1978, p. 140.

¹¹ Giono, J. : *Un roi sans divertissement*. 2008, p. 43.

¹² *Ibidem*, p. 45.

¹³ *Ibidem*, p. 44.

¹⁴ *Ibidem*, p. 86.

dans un vaste labyrinthe en buis taillé près du château de Saint-Baudille. Plus tard, il s'isole en construisant un bungalow (orthographié « bongalove » dans le roman) en dehors du village, près duquel il fait reproduire le labyrinthe. Comme le remarque très bien Yves-Alain Favre, « le labyrinthe est un miroir des cheminements complexes et secrets du cœur »¹⁵ et cette figure est bien à l'image de l'esprit de Langlois qui est de plus en plus tortueux.

Philippe Ségura remarque également que « la graphie choisie par Giono colle au plus près de la prononciation à la méridionale du terme d'origine anglaise « bungalow », qui, à lui seul, illustre la volonté de Langlois de se démarquer du reste de la population. »¹⁶ En effet, l'intention de Langlois est de se faire construire « un pavillon [...] dans un endroit charmant ; enfin, dans un endroit où nous n'allions jamais, qui domine de très haut les vallées basses... »¹⁷ Contrairement à son comportement précédent, si sociable, Langlois ne parle presque à personne et devient froid et silencieux. Le narrateur d'ailleurs le remarque clairement : « Du temps de la chose, il nous avait fait pas mal de discours, soit pour nous rassurer soit pour nous « *passer des savons* ». Maintenant il ne parlait presque pas. »¹⁸. Cette attitude renvoie à la discrétion et au silence de M.V. lorsqu'il exécutait ses victimes. En effet, M.V. prononce à peine quelques mots dans le roman qu'il adresse à Frédéric II et à Langlois lors d'un entretien rapide avant son exécution. Il est donc clair que Langlois adopte au fur et à mesure le comportement de l'assassin qu'il a poursuivi et qu'il assimile sa personnalité, silencieuse et absente.

Le rapprochement entre les deux personnalités s'explique par la fascination de Langlois pour ce dernier. Son retour au village, comme commandant de l'ouvetterie, semble lié à l'attraction de Langlois pour M.V. et il va jusqu'à rendre visite à sa veuve « pour s'imprégner de l'atmosphère dans laquelle celui-ci vivait. »¹⁹ Pendant la visite, Saucisse, qui tient le café du village, remarque l'absence des plis habituels de sa tempe : « C'est qu'il était en contemplation »²⁰. Il regardait, en effet, le portrait de M.V. qui l'attirait et le fascinait.

Il est également fasciné par le sang et par la beauté qu'il produit en coulant sur la neige. Comme M.V., il est attiré d'un côté par le contraste de couleur blanche et rouge et d'un autre côté par le contraste de température du chaud sur le froid. Pour M.V., l'observation du sang sur la neige était, en quelque sorte, un divertissement ou une activité qui l'arrache à la morosité du quotidien, ce qu'apprécie aussi Langlois après son retour au village. Le lecteur, en l'absence de mobile explicite pour les meurtres de M.V., finit par comprendre qu'ils sont le meilleur divertissement que M.V. ait pu trouver dans un univers qui l'ennuie. Il tue pour se divertir et pour voir la beauté du sang : « Le sang symbolise la double valeur, l'horreur d'un côté, la beauté de l'autre. La fascination est le reflet de cette contradiction... »²¹ Fascinés par la mort, M.V. tue par plaisir ce que Langlois éprouve plus tard en tuant M.V., le loup et, enfin, lui-même.

Le village et, surtout le village en hiver, est la source de l'ennui qui accable les deux personnages. Langlois qualifie le village où les meurtres ont eu lieu de « sacré trou »²². Chichiliane, le village du meurtrier, est situé au fond d'une vallée qui ne débouche sur rien et où personne ne passe : « On ne va pas à Chichiliane. On irait, on y ferait quoi ? » [...] Rien. C'est comme ici. »²³ Les deux villages sont donc des endroits où les jours sont monotones et il n'y a guère d'occupations à part des travaux des champs. En hiver, la vie devient encore plus triste et désespérée. Le paysage est blanc et silencieux ; l'atmosphère devient morose sous un ciel chargé de nuages noirs ; et le paysage engendre l'ennui.

Il existe, en effet, une causalité entre le paysage et les saisons, et la psychologie des personnages. Alain J. Clayton nous rappelle d'ailleurs que « tempéraments profonds et humeurs du moment ne se séparent des pays et des saisons. »²⁴ L'hiver qui, avec le ciel noir et bas au point « qu'on ne voit plus la flèche du clocher »²⁵, renforce l'atmosphère de claustration. Dans le village, « ...tout est couvert, tout est effacé, il n'y a plus de monde, plus de bruits, plus rien. [...] Dehors, il n'y a plus ni terre ni ciel, ni village, ni montagne ; il n'y a plus que les amas croulant de cette épaisse poussière glacée. »²⁶ Le noir du ciel et le blanc de neige crée une certaine monotonie et une oppression qui poussent les habitants à chercher parfois des remèdes hors du commun. Ce paysage stérile de plein hiver, où les habitants sont bloqués, enfermés dans leurs habitations, a une action maléfique sur les personnages et il met surtout l'homme face à face avec le problème que Pascal traite dans ses

¹⁵ Favre, Y.-A. : Giono et l'art du récit. 1978, p. 123.

¹⁶ Ségura, P.: Jean Giono, Un roi sans divertissement. 2004, p. 60.

¹⁷ Giono, J.: Un roi sans divertissement, 2008, p. 89-90.

¹⁸ *Ibidem*, p. 90.

¹⁹ Grosse, D.: Jean Giono, violence et création. Paris : L'Harmattan, 2003, p. 104.

²⁰ Giono, J.: Un roi sans divertissement, 2008, p. 180.

²¹ Grosse, D.: Jean Giono, violence et création. 2003, p. 168.

²² Giono, J.: Un roi sans divertissement, 2008, p. 53.

²³ *Ibidem*, p. 10.

²⁴ Clayton, A.-J.: Paysage et psyché dans quelques récits de Giono. In : Jean Giono 1, La Revue des lettres modernes, Paris : Minard, 1974, p. 147.

²⁵ Giono, J.: Un roi sans divertissement, 2008, p. 15.

²⁶ *Ibidem*, p. 15.

*Pensées*²⁷, celui du moi solitaire, privé des distractions, livré à lui-même. L'homme cherche à tout prix se divertir, c'est-à-dire se détourner agréablement de l'ennui profond, de remplir le vide, car la conscience de ce vide conduit au désespoir. Le meurtrier et le justicier se rejoignent justement dans le sentiment d'ennui et de langueur.

Pour fuir l'ennui, M.V. et Langlois ont donc recours au divertissement. M.V. tue pour se divertir, car il ne trouve pas mieux à faire dans ce paysage hivernal. Tous les meurtres ont eu lieu en hiver. Marie Chazottes disparaît le 16 décembre 1843 ; Bergues, au début de l'hiver de 1844 ; Callas, durant ce même hiver et, enfin, Dorothee, un matin de l'hiver 1845. M.V. éprouve un fort sentiment de claustration dans son village de Chichiliane, enfermé dans sa maison, dans un monde blanc et noir. « C'est pour rentrer dans un monde coloré que M.V. joue du couteau »²⁸ souligne Alain J. Clayton. Pour M.V., la couleur est, en effet, une sorte de remède à son ennui, car il cherche ses victimes selon la vivacité de leur sang versé. Delphine-Jules, « était construit en chair rouge, en bonne viande bourrée de sang »²⁹ ; Ravel Georges avait également cette « qualité du sang, le vif, le feu... »³⁰ et « tout le pétillant, tout le piquant » de Marie Chazottes annonçait un sang « très beau ».³¹

L'importance du divertissement est confirmée au moment où Langlois emmène en rangs serrés la population à la messe de minuit. Il comprend que ce soir il ne se passera rien, qu'il n'y aura pas de victimes et que les villageois n'ont pas à redouter l'assassin « en ce soir de Noël ; la messe solennelle suffisait à le divertir ». En effet, le divertissement reste le seul mobile des meurtres, la seule explication possible, car M.V. ne tue visiblement ni par passion ni par intérêt. Langlois cherche aussi, à son tour, des moyens de se divertir. Il fait d'abord des promenades dans le labyrinthe et il chasse le loup. Sa décision de se marier peut aussi être considérée comme un divertissement, car, une fois marié, sa femme ne l'intéresse plus. Son métier n'est peut-être aussi qu'un simple divertissement car il aime s'occuper de ses armes qu'il prend le temps de graisser. Mais rien ne le satisfait. Il arrive, enfin, à comprendre que le meilleur divertissement, le seul qui pourrait le satisfaire est celui qui a choisi M.V., c'est-à-dire le meurtre. D'ailleurs, on peut se demander si, en exécutant M.V., Langlois voulait réellement faire justice ou se faire plaisir ? Car s'il s'agissait de faire justice, pourquoi Langlois essaie-t-il de faire passer la mort de M.V. pour un accident et en prend-il tout de suite prétexte pour donner sa démission. En effet, Langlois éprouve du plaisir à tuer, lorsque les circonstances l'exigent, même si Langlois n'assassinera jamais un innocent. Cela n'empêche que Langlois, peu à peu, éprouve les mêmes impressions que M.V. et qu'il est progressivement contaminé par lui.

La relation entre M.V. et Langlois qui commence par la différence, se termine donc par l'identification, car Langlois ressemble de plus en plus à celui qui a anéanti. Comme l'assassin, le justicier lui aussi devient un meurtrier en fin de compte en éliminant M.V., le loup, l'oie, qu'il fait tuer par Anselmie, et, finalement, lui-même. Langlois éprouve la même fascination que M.V. en voyant couler le sang ce que montre la scène avec l'oie³². L'identification complète est cependant empêchée par Langlois qui, contrairement à M.V., ne peut se livrer à ce divertissement suprême qu'est le meurtre. Rassasié d'ennui, il n'a alors que le suicide comme recours. Sa mort, confirme Yves-Alain Favre, est « l'issue nécessaire de son évolution spirituelle. Car Langlois ne consent pas au crime. »³³ S'il ne l'avait pas fait, rien ne l'aurait empêché de devenir un nouveau M.V. et, comme dans le cas de ce dernier, le lecteur ne saurait rien sur le processus par lequel Langlois en est arrivé là.

Nous pouvons également constater que M.V. et Langlois sont des personnages quelque peu énigmatiques. L'auteur ne nous dit rien sur les raisons de leur comportement. Le lecteur est toujours mené à deviner, déduire et découvrir soi-même les raisons de leur comportement. Les raisons qui poussent M.V. à tuer restent assez floues et, d'ailleurs, comme nous l'avons déjà signalé, nous savons très peu de chose sur lui. Il vient de Chichiliane mais cette détermination géographique n'apporte rien à l'identité de personnage, car « Chichiliane,

²⁷ Dès le titre, le roman fait allusion à l'œuvre de Pascal qui analyse, dans ses *Pensées*, la question du « divertissement ». Selon Pascal, l'homme se divertit pour détourner sa pensée des grands sujets de réflexion, comme, par exemple sa destinée, son salut ou sa foi en Dieu. Quand Pascal évoque le divertissement, comme la chasse ou le jeu, c'est pour conclure qu'il s'agit de détournements ou de refus conscients ou inconscients opposés par l'homme à l'exigence chrétienne de méditation personnelle. C'est dans ce contexte que Pascal a écrit : « Qu'on laisse un roi tout seul, sans aucune satisfaction des sens, sans aucun soin de l'esprit, sans compagnie, penser à lui tout à loisir ; et l'on verra qu'un roi sans divertissement est un homme plein de misère. » (Pascal, *Pensées*, cité dans Joël Dubosclard, *Un roi sans divertissement*, p. 59).

²⁸ Alain J. Clayton : Paysage et psyché dans quelques récits de Giono. In : Jean Giono 1, La Revue des lettres modernes, Paris : Minard, 1974, p. 154.

²⁹ Giono, J.: Un roi sans divertissement, 2008, p. 48.

³⁰ *Ibidem*, p. 48.

³¹ *Ibidem*, p. 48-49.

³² Langlois demande à Anselmie d'attraper l'oie et lui couper la tête tandis que lui « regardait à ses pieds le sang de l'oie » pendant quelques heures. (*Un roi sans divertissement*, p. 243)

³³ Favre, Y.-A.: Giono et l'art du récit, 1978, p. 156.

Marseille ou le pape, c'est pareil »³⁴ et ce n'est qu'en deuxième partie du roman qu'on apprend qu'il avait une femme et un enfant. Bien qu'ils soient difficilement identifiables, les deux personnages donnent la même impression de légèreté car ils sont tous les deux présentés comme aériens. L'auteur insiste vraiment sur ce point en décrivant M.V. : « Tout gros qu'il était, il était devenu silencieux et aérien, il se déplaçait comme un oiseau ou un esprit. Il allait de taillis en taillis sans laisser de traces. [...] Sans toucher terre. »³⁵ M.V. est un « homme dénaturé ». Il s'abrite aux côtés d'un « hêtre divin », ressemble à « une silhouette »³⁶ et la trace de ses pas « se perdait dans les nuages ». « Nous avons affaire à un dieu, un demi-dieu ou un quart de dieu »³⁷ commente le narrateur. Langlois, à son tour, passe par tous les stades de l'ascension. Il quitte le village pour habiter un « bongalove » dans un endroit très haut, avant d'atteindre dans une explosion suicidaire, dépassant même le ciel, « les dimensions de l'univers »³⁸.

Il nous apparaît donc que le roman, même s'il n'est pas divisé en chapitres, contient deux parties distinctes liées à l'évolution des personnages. La première est consacrée à M.V. et la deuxième se concentre sur Langlois qui, grâce à sa métamorphose, devient le double de l'assassin. Les deux personnages restent finalement incompris.

En guise de conclusion, rappelons que le personnage de Langlois est, dans la première partie du roman, un héros bienfaiteur, un sujet positif, tandis que M.V. est un criminel, un sujet négatif. Mais, au fur et mesure de la progression du roman, Langlois devient, à travers son isolement, sa froideur et son silence, un personnage aussi énigmatique et mystérieux que M.V. Et ce qui constituait son individualité (l'ipséité) a donc laissé, dans le roman, la place à l'identité de l'Autre. En proie au même ennui dans un paysage toujours aussi monotone, il devient à son tour un bourreau, fasciné par le sang et la cruauté. Il endosse alors l'identité de l'Autre, d'un Autre qu'il a voulu anéantir, mais qu'il ne peut fuir que dans la mort.

Bibliographie

- ARNAUD, P.: *Essai sur Un roi sans divertissement, anatomie d'un chef d'œuvre*. Paris : L'Harmattan, 2001. 223 p. ISBN 2-7475-1326-2.
- BACHELARD, G.: *L'air et les Songes*. Paris: Librairie José Corti, 2004. 351 p. ISBN 2-253-06100-X.
- BAUDRILLARD, J.: *Figures de l'altérité*. Paris: Descartes & Cie, 1994. 174 p. ISBN 2-910301-06-0
- BAKHTINE, M.: *Esthétique et théorie du roman*. Paris: Gallimard, 2004. 489 p. ISBN 2-07-071104-8.
- CHABOT, J.: *Giono*. Nyons, Obliques, numéro spécial, 1992. 128 p. ISBN 2-909985-00-8.
- CHABOT, J.: *L'avarice: un divertissement de roi*. In: La revue des lettres modernes, Jean Giono 3, approches des chroniques romanesques. Paris: Minard, 1981. p. 67-124.
- CHARTIER, P.: *Introduction aux grandes théories du roman*. Paris: Armand Colin, 2005. 217 p. ISBN 2-200-34309-4.
- CITRON, P.: *Sur « Un roi sans divertissement »*. In : Giono aujourd'hui, Aix-en-Provence: Édisud, 1982. p. 172-181, ISBN 2-85744-117-7.
- CITRON, P.: *Giono*. Paris : Seuil, 1995. 189 p. ISBN 2-02-019785-5.
- CLAYTON, A.- J.: *Paysage et psyché dans quelques récits de Giono*. In : Jean Giono 1, La Revue des lettres modernes, Paris : Minard, 1974. p. 240-250. ISBN 2-256-90113-0.
- Colloque du centenaire : Giono romancier*, Publications de l'Université de Provence, 1999, Université de Provence, ISBN 2-85399-7.
- DUBOSCLARD, J.: *Un roi sans divertissement*. Paris : Hatier, 2003. 127 p. ISBN 2-218-74526-7.
- FAVRE, Y.-A.: *Giono et l'art du récit, Le chant du monde, Un roi sans divertissement*. Paris : Société d'édition d'enseignement supérieur, 1978. 171 p. ISBN 2-7181-5569-8.
- FAVRE, A.: *L'art du récit dans « silence » et dans « monologue »*. In : Giono aujourd'hui, Aix-en-Provence: Édisud, 1982. p. 92-98, ISBN 2-85744-117-7.
- GIONO, J.: *Un roi sans divertissement*. Paris : Gallimard, 2008. 244 p. ISBN 978-2-07-036220-2.
- GROSSE, D.: *Jean Giono, violence et création*, Paris : L'Harmattan, 2003. 316 p. ISBN 2-7475-4193-2.

³⁴ Giono, J.: *Un roi sans divertissement*. 2008, p. 34.

³⁵ *Ibidem*, p. 70.

³⁶ *Ibidem*, p. 67-68.

³⁷ *Ibidem*, p. 60.

³⁸ *Ibidem*, p. 244.

- Imaginaire et écriture*, actes du colloque de Talloires, 4,5 et 6 juin 1984, Aix-en-Provence, Edisud, 1985, 253 p. ISBN 2-85744-211-4.
- MACHU, A.: *Un roi sans divertissement*. In: La revue des lettres modernes, Jean Giono 3, approches des chroniques romanesques, Paris: Minard, 1981, p. 37-65.
- MACHU, A.: *Un œil en trop: la dimension perdue et l'espace de la quête*. In : Giono aujourd'hui, Aix-en-Provence: Édisud, 1982. p. 280-289, ISBN 2-85744-117-7.
- NEVEUX, M.: *L'espace et le lieu*. In : Giono aujourd'hui, Aix-en-Provence: Édisud, 1982. p. 139-148, ISBN 2-85744-117-7.
- PERY, J.-P.: *De la régression regrettable à la transgression immobile*. In: La revue des lettres modernes, Jean Giono 3, approches des chroniques romanesques. Paris: Minard, 1981, p. 11-35.
- PIERROT, J.: *La cruauté dans l'œuvre de Giono*. In : Giono aujourd'hui, Aix-en-Provence: Édisud, 1982. p. 203-216, ISBN 2-85744-117-7.
- PLANCHE, A.: *Le lexique des œuvres de Jean Giono: un classicisme flamboyant*. In : Giono aujourd'hui, Aix-en-Provence: Édisud, 1982. p. 31-49, ISBN 2-85744-117-7.
- REY-DEBOVE, J. – REY, A.: *Le Nouveau Petit Robert*, Paris, 2009. 2553 p. ISBN 2-85036-506-8
- RICATTE, R.: *Giono et la tentation de la perte*. In : Giono aujourd'hui, Aix-en-Provence: Édisud, 1982. p. 217-225, ISBN 2-85744-117-7.
- RICOEUR, P.: *Soi-même comme un autre*. Paris : Seuil, 1990. 424 p. ISBN 2-02-029972-0.
- ROY, J.-H.: *Un roi sans divertissement – Noé*. In : Les critiques de notre temps et Giono, Paris : Garnier, 1977. p. 92-99. ISBN 2-7050-0123-9.
- RUANO-BORBALAN, J.-C.: *L'identité*. Auxerre : Sciences Humaines Editions, 1998. 394 p. ISBN 2-912601-02-9.
- RUSU, A.: *Giono: visionnaire ou réaliste*. In : Giono aujourd'hui, Aix-en-Provence: Édisud, 1982. p. 182-188, ISBN 2-85744-117-7.
- SÉGURA, P.: *Jean Giono, Un roi sans divertissement*. Paris : Ellipses, 2004. 94 p. ISBN 2-7298-1702-6.
- TODOROV, T.: *Nous et les autres*. Paris: Seuil, 1989. 452 p. ISBN 2-02-010407-5.
- ZATLOUKAL, A.: *Studie o francouzském románu*. Praha: Votobia, 1995. 363 p. ISBN 80-7198-032-3.

K vlivu francouzštiny na českou nekonvenční cirkusovou mluvu¹

*(The Influence of French Language on the Non-
conventional Vocabulary of the Czech Language Used in
the Circus Environment)*

ONŘEJ ANDRYS

ABSTRACT

The article deals with the influence of French language on the non-conventional vocabulary of the Czech language used in the circus environment. The French language has always been an important communication means for various itinerant artists and the circus staff and therefore, it has also considerably affected the Czech language used within the domestic circus environment.

1. Úvod do problematiky

Stejně jako v rovině spisovného jazyka, dochází samozřejmě i ve všech jeho funkčních subkódech k vzájemným interferencím mezi různými jazyky. Nejde o jev překvapující, neboť právě v důsledku bohatosti jednotlivých jazykových subkódů na specifické výrazové prostředky a systémové rysy lze konstatovat, že přirozený jazyk se nejvíce realizuje právě ve svých subsystémech.² Z tohoto pohledu je tedy patrné, že tyto nestandardní či nespisovné variety národního jazyka budou dostatečně vstřícné také k nejrůznějším externím vlivům, působícím na jejich jednotlivé jazykové plány na synchronní ose, přičemž nejméně odolný proti jazykovým interferencím bude přirozeně plán lexikální.

Český jazyk je na nejrůznější nekonvenční jazykové útvary poměrně bohatý, a tak lze předpokládat, vzhledem k jeho historickým kontaktům s románskými jazyky, resp. s francouzštinou, a s ohledem na několik staletí trvající dominanci francouzštiny v rámci Evropy, také jistou míru francouzského vlivu na její slovní zásobu i v této oblasti.

Předmětem našeho zájmu bude jedna konkrétní oblast české nekonvenční mluvy, a to výrazivo zaměstnanců cirkusů, kde se dá spolehlivě předpokládat větší míra internacionality než u jiných sociokulturních vrstev, užívajících ve své komunikační praxi nespisovné variety národního jazyka. Vzhledem k tomu, že francouzština tvořila a stále tvoří s angličtinou, němčinou a itaštinou v rámci evropského kulturního a uměleckého prostoru důležitý komunikační prostředek pro nejrůznější kočující artistické spolky nebo právě majitele a zaměstnance cirkusů, není její vliv na českou mluvu těchto světských³ prostředí vůbec zanedbatelný. Náš článek si klade za cíl poukázat na tyto vzájemné lexikální interference a některé příčiny tohoto vlivu na nekonvenční cirkusové lexikum českého jazyka popsat, přiblížit, okomentovat a na konkrétním korpusu dokázat příslušnou platnost našich závěrů.

2. K otázce pojmosloví

V zásadě je pro naše potřeby možné v souvislosti s českou cirkusovou mluvou pracovat s několika pojmy, v nichž dominují *argot* a *slang*. Přestože každý z těchto dvou výrazů má v české jazykovědě poměrně přesně vymezený obsah, francouzská lingvistika poskytuje definice širší a vágnější a pod pojem *argot* obecně řadí nejen slang jako takový, ale vlastně veškeré nekonvenční variety a sociolekty spisovného národního jazyka, často bez kriminálních konotací typických pro české prostředí. Vymezením obsahu tohoto výrazu, jakož i problematikou francouzských argotů a jiných nespisovných variet tohoto typu, se zabývala řada lingvistů, výběrově např. Albert Dauzat (1929), Roland Breton (1995), Louis-Jean Calvet (1999) nebo Pierre Merle (2006). Všichni tyto jazykovědci, a spolu s nimi i většina ostatních odborníků na přirozené jazyky, se i přes rozdílný pohled na

¹ Článek vznikl v rámci grantového projektu č. 912100171 Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci.

² Podrobněji o možnostech dělení subkódů francouzského jazyka např. Chmelová (Svobodová) (1974).

³ Mezi tzv. světskou mluvu řadíme zpravidla běžnou řeč nejrůznějších komediantů, kejklřů, kočujících hereckých spolků, lidí od kolotočů a houpaček, provozovatelů střelnice a dalších pouťových atrakcí, cirkusáků či tuláků. Podrobněji např. Hugo a kol. (2006).

konkrétní aspekty nespisovných variet zpravidla shodují na faktu, že pojem *argot* slouží každému jednotlivci k různému vymezení sociolingvistické reality, nicméně že zastřešujícím obsahovým polem je snaha vyhnout se z nějakého důvodu spisovné, kodifikované, normalizované podobě národního jazyka, případně také zneprůhlednit sdělovaný obsah před nezasvěceným publikem.

Problematika definic ani teoretické vymezování nekonvenční mluvy v jednom či druhém jazyce však nejsou předmětem našeho článku a nejsou ani pro naše potřeby související s praktickým vlivem francouzského jazyka na českou cirkusovou mluvu tolik podstatné. S oběma pojmy tedy budeme pracovat víceméně volně, s vědomím jistých nepřesností, zobecnění a vágností v terminologické rovině.

3. Specifika cirkusového prostředí a jeho mluvy

Lidé pohybující se v cirkusovém prostředí a kočující se svými maringotkami⁴ a šapitó po světě tvořili odjakživa velmi specifickou sociální skupinu v rámci světské komunity, charakteristickou svou uzavřeností před okolním světem. Jednou z hlavních příčin této uzavřenosti je značná orientace na rodinu a rodinné prostředí, neboť formace artisty se uskutečňuje od raného dětství prakticky po celý život a člen této cirkusové komunity svou širokou rodinu málokdy opouští. Jak jsme již naznačili, kočovný život a prezentace svého umění v nejrůznějších zemích jsou svázány s cirkusovým prostředím nejen v důsledku ekonomické nutnosti, ale také v důsledku cestovatelské krve většiny světských lidí⁵.

Jednoznačnou a nevyhnutelnou povinností tak pro tuto sociokulturní skupinu lidí byla a vždy bude znalost několika cizích jazyků, z nichž francouzština zaujímal v Evropě výsadní postavení, snad ještě spolu s němčinou. Cirkusové komunity byly navíc jazykově poměrně heterogenní, a tak vyšší podíl cizojazyčných mluvčích v prostředí konkrétní cirkusové rodiny byl a dodnes zřejmě ještě je běžným jevem. Charakteristickou vlastností české cirkusové mluvy je dle našeho soudu značná stabilita jejího lexika, minimální snaha o jakoukoli originalitu a do značné míry také jedinečnost mnoha výrazů, které často vůbec nemají ekvivalent v rovině spisovného jazyka. Z obecného pohledu se toto cirkusové lexikum dotýká především artistického života jako takového, jednotlivých pojmů souvisejících s realizací konkrétních cirkusových čísel či alternativního způsobu života, večírků, pitek a vůbec veškerého působení této specifické skupiny obyvatelstva.

4. Etymologická východiska a motivace francouzštinou

V tomto přehledu nabízíme komentovaný výklad dvaceti vybraných pojmů české cirkusové mluvy, u nichž byla zdrojovým jazykem právě francouzština. U každého z vybraných hesel se pokusíme nabídnout komentáře ke způsobu přijetí slova, k jeho etymologické podstatě a případně také ke změně jeho sémantického pole. Etymologická východiska českých cirkusových pojmů motivovaných francouzským jazykem jsou zpravidla evidentní, méně často skrytá či neprůhledná. Málokdy dochází k podstatnějším sémantickým změnám, a pokud k nim dojde, pak pochopitelným a nenásilným způsobem. Běžným jevem je přirozeně ortografická adaptace přejatých výrazů k české jazykové normě. Příklady vybraných slov českého cirkusového prostředí čerpáme ze *Slovníku nespisovné češtiny* (Hugo a kol., 2006), pro komparaci a etymologické komentáře užíváme *Český etymologický slovník* (Rejzek, 2001), *Dictionnaire étymologique du français* (Picoche, 2006) a *Dictionnaire étymologique de la langue française* (Dauzat, 1938). Jako referenční příručka poslouží také výkladové slovníky francouzštiny a slovníky spisovné češtiny. Slovníkové definice nepřepisujeme doslovně, ale snažíme se vyjádřit jejich explicitní i implicitní významy. Nejprve budeme uvádět vysvětlení významu českého výrazu, následně připojíme komentáře k nejrůznějším sémantickým i etymologickým transferům.

AFIŠ

Plakát, upoutávka na představení.

Slovo přejaté přímo z francouzského *affiche* v totožném významu, které bylo derivováno od slovesa *afficher*, resp. z původního *à ficher* ve významu „k umístění něčeho někam, k připevnění na něco“. V tomto případě jde o stoprocentní výpůjčku bez sémantických posunů a změn.

ALONŽ

Paruka s dlouhými vlasy až pod ramena.

⁴ Pojem *maringotka* zavedl do české slovní zásoby až spisovatel Eduard Bass a jeho návrh postupně přejala většina jazyků. V češtině se do té doby pro obytný vůz tohoto typu užívalo zpravidla pouze archaického výrazu *vostavák*.

⁵ Řada světských osob byla a je romského původu, případně jde o romské míšence. Romština měla tedy od počátku zásadní vliv na české argoty ve většině jejich oblastí.

Slovo přejaté z francouzského adjektiva *allongé* znamenajícího „prodloužený“, které bylo vytvořeno jako derivát adjektiva *long* ve významu „dlouhý“. Sémantické východisko českého výrazu je evidentní a vztahuje se k akcentaci délky vlasů umístěných na paruce, které jsou oproti standardní délce prodlouženy.

AMBUŠ

Prvek karetních triků, nenápadné vhození karty do klína.

Slovo přejato ze substantiva *embûche* znamenajícího „léčku, nástrahu“, bez jakékoli specifikace. Z tohoto pohledu není jasné, proč je tento výraz aplikován konkrétně na uvedený karetní trik, a tak se z významového pohledu jeví jako pravděpodobné, že bude užíván i v jiných kontextech, než jsou cirkusové triky s kartami.

AMPLOA

Specializace na určité cirkusové číslo, na práci s určitým druhem zvířat apod.

Toto slovo je zřejmě připodobněno k francouzskému substantivu *emploi* znamenajícímu „zaměstnání, povolání, postavení, místo“. Vzhledem k tomu, že základním předpokladem k úspěšnosti čísla je jeho bezchybné a bravurní předvedení, je třeba, aby se o takovou exhibici postaral pouze kompetentní a důsledně proškolený artista, který tak získává určitou specializaci a výlučnost k provádění daného výkonu, čímž si zajišťuje jasné místo v rámci cirkusových umělců a umění.

BALANC

Souhrnný název pro artistické obory, které vyžadují dokonalé zvládnutí rovnováhy.

Slovo souvisí s francouzským substantivem *balance*, které má mnoho významů, které se ale všechny pohybují v rámci sémantického pole „vyváženosti, rovnováhy“. Jde tedy o souhrnné pojmenování artistických úkonů, jako je např. ekvilibristika, perš nebo pohyb na žebřících, u kterých je zapotřebí bezchybné držení rovnováhy těla.

BILETÁŘ

Cirkusový uvaděč či kontrolór vstupenek.

Slovo je inspirováno francouzským substantivem *billet* znamenajícím „lístek, vstupenku“. Česká činitelská koncovka je připojena pro označení toho, kdo má tyto lístky tzv. na starosti, tedy kdo je kontroluje. Ani zde nedochází k podstatným sémantickým úpravám.

BIS

Aplaus, výzva k opakování čísla či k realizování přídávku.

Slovo přejaté z francouzského substantiva *bis* ve víceméně totožném významu „opakování“. Francouzský výraz je inspirován latinským *bis* znamenajícím „dvojitý násobek“. Český výraz tedy jednoznačně vykazuje původní francouzskou, resp. latinskou motivaci, bez podstatnější sémantické změny.

BRIKULE

Nejrůznější akrobatické kousky.

Slovo souvisí s francouzským substantivem *bricole* ve významu „uskočení, vzpínání se (koně)“, které bylo vytvořeno od slovesa *bricoler* znamenajícího „uskakovat, chodit sem a tam“. Zde se jako inspirující pro český jazyk jeví zřejmě právě vzpínání se koně, které může naznačovat komediální charakter akrobatických ukázek. Jiné zdůvodnění nabízí souvislost s dalším významem substantiva *bricole*, kterým je „vrhací stroj, katapult“. V obou případech však jde o podobnost akrobatických kousků s více či méně koordinovanými pohyby do nejrůznějších stran.

DOMPTÉR

Krotitel šelem, který drezúru připraví i sám předvádí (na rozdíl od drezéra, který drezérské kousky většinou pouze připravoval, ale před publikem sám nepředváděl).

Slovo má svůj původ ve francouzském substantivu *dompteur* v totožném významu, bez jakéhokoli sémantického posunu.

ESKAMOTÁŽ

Trik, při kterém zmizí nějaký předmět.

Slovo bylo přejato z francouzského substantiva *escamotage*, odvozeného od slovesa *escamoter*, v obou případech jde o významy „ukrást, skrýt, odstranit“. Francouzské verbum je samo o sobě výpůjčkou ze španělštiny. Sémantické změny jsou v této souvislosti opět nepodstatné.

KLAKA

Skupina lidí v hledišti, která má svým silným potleskem vytvářet zdání úspěchu a strhávat k potlesku i ostatní.

Výraz je ovlivněn francouzským substantivem *claque* ve významu „zjednaní roztleskávači“. V tomto případě jde o stoprocentní výpůjčku bez sémantického posunu.

KLÚ

Hlavní číslo celého představení.

Slovo je motivováno francouzským substantivem *clou* znamenajícím „hřebík, hřebíček, hřeb“. Zde je patrná sémantická souvislost se spojením v přeneseném smyslu *clou d'or*, tedy „zlatý hřeb“ nějakého vystoupení, představení či jiné akce.

LONŽE

Oprat', která je využívána při výcviku zvířat.

Stejně jako u substantiva *alonž*, je i zde patrná souvislost s francouzským adjektivem *long* „dlouhý“, resp. se slovesem *allonger* ve významu „prodloužit“. Užívaný provaz symbolizuje jakousi prodlouženou ruku drezéra, pomocí které koordinuje pohyby zvířete. Sémantický posun zde existuje, nicméně stále ve významové rovině určité délky.

MARINGOTKA

Označení obytného či obecně cirkusového vozu.

Výraz je inspirován francouzským substantivem *maringote* ve významu jednak „dvoukolový vozík s pohyblivými lavičkami“, jednak ve významu „obytný vůz“. Dle dostupných informací bylo toto slovo začleněno do české slovní zásoby až v důsledku jeho propracování v románech spisovatele Eduarda Basse. Z pohledu sémantiky jde tedy o doslovnou lexikální výpůjčku.

PARAPLE

Malý cirkusový stan.

Slovo je plnou výpůjčkou z francouzského substantiva *parapluie* ve významu „deštník“. Zde je patrný sémantický posun, neboť *paraple* ve významu užívaném v cirkusovém prostředí má zřejmě symbolizovat bezpečný a zakrytý prostor pro nerušené provádění cirkusových představení, tak, jako deštník umožňuje bezpečný a suchý průchod exteriéry.

PERŠ

Tyč různé délky, která je na svém konci opatřena příslušným zařízením pro provedení konkrétních cviků. Artistická disciplína, v níž se ší pracuje.

Výraz je přejat z francouzského substantiva *perche* znamenajícího „tyč, tyčku, bidlo“. Sémantický posun je tedy v prvním významovém případě minimální, v druhém je již patrnější, ale stále jednoznačný a snadno zdůvodnitelný.

POŠETA

Tajná kapsa v obleku kouzelníka.

Slovo je motivováno francouzským substantivem *poche*, resp. *pochette* ve významu „kapsa, kapsička“. Doplnění významu o skrytý, tajný rozměr kapsy je jen potřebnou sémantickou aktualizací, která však v zásadě nemění původní význam.

SERMÓN

Dlouhá promluva, monolog.

Výraz má svůj původ ve francouzském substantivu *sermon* znamenajícím „kázání“. Ani zde nespátřujeme větší sémantický posun, neboť dlouhý monolog je snadno připodobnitelný k monologickému kázání např. v kostele.

ŠANŽÍROVAT

Rychle a obratně přehazovat předměty či měnit jejich místo při cirkusové kouzelnické produkci.

Výraz má původ ve francouzském slovese *changer* znamenajícím „měnit, změnit, vyměňovat“. Opět nemůžeme mluvit o podstatném sémantickém posunu, jen o vhodné aktualizaci pro dané umělecké prostředí.

ŠARIVARI

Společné vystoupení artistů na začátku či konci cirkusového představení.

Slovo je motivováno francouzským substantivem *charivari* ve významu „rámus, povyk“, zřejmě onomatopoického původu. Sémantická změna zde tedy spočívá v tom, že větší množství umělců objevujících se zároveň na scéně a zároveň předvádějících nejrůznější triky, artistické výkony či jinou produkci může připomínat hlasitý a burácející rej postav.

5 Závěrečná shrnutí

Z našeho studia uvedené problematiky je patrné, že francouzský jazyk významným způsobem ovlivňoval a stále ovlivňuje českou slovní zásobu nejen v rovině spisovného jazyka, ale také v rovině jeho stylisticky a funkčně nižších variet. Z výše uvedených komentářů lze vyvodit některé obecně platné závěry, které je možno uplatňovat vůči interferencím mezi těmito dvěma jazyky, v tematické oblasti nekonvenční mluvy českého cirkusového prostředí: (1.) Zpravidla jsou z francouzštiny přejímána slova, pro která neexistuje adekvátní český ekvivalent, a to většinou ani v rovině spisovného jazyka. (2.) Z pohledu slovnědruhového jsou francouzštinou motivována nejčastěji substantiva. (3.) Přejímaná či inspirovaná slovní zásoba se nejčastěji vztahuje ke konkrétním cirkusovým úkonům, produkcím, rekvizitám či vykonavatelům artistických nebo jiných cirkusových kousků. (4.) Sémantické posuny jsou zpravidla minimální, případně jednoznačné, snadno pochopitelné a snadno odůvodnitelné. (5.) Ortografická adaptace je náležitá a běžná, v souladu s českou ortografickou normou. (6.) Sémantická aktualizace je častá a přirozená. Jistě bychom našli i závěry další. Pro naše zjištění je však podstatný fakt, že francouzština profituje ze svého výsadního postavení jakožto jazyka umění v tom nejširším pojetí, a její vliv na jiné jazyky v této oblasti je tedy pochopitelný, i když dosud ne zcela prozkoumaný, zejména jde-li o nekonvenční jazykové variety. Rovněž oblast české cirkusové mluvy a míry jejího ovlivnění francouzštinou je velmi zajímavým a dosud prakticky neřešeným vědeckým tématem, které si zaslouží další seriózní jazykovědný i sociolingvistický výzkum. Náš článek si klade za cíl přispět k popularizaci této oblasti a inspirovat k jejímu dalšímu, zevrubnějšímu studiu.

Bibliografie

- BRETON, Roland: *Géographie des langues*, Presses universitaires de France, Paris 1976.
CALVET, Jean: *L'argot*, Presses universitaires de France, Paris 1994.
DAUZAT, Albert: *Dictionnaire étymologique de la langue française*, Larousse, Paris 1938.
DAUZAT, Albert: *La géographie linguistique*, Ernest Flammarion, Paris 1922.
DAUZAT, Albert: *Les argots. Caractères – Evolutions – Influence*, Librairie Delagrave, Paris 1929.
FILÍPEK, Josef – DANEŠ, František a kol.: *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*, Academia, Praha 1978.
HUGO, Jan a kol.: *Slovník nespisovné češtiny*, Maxdorf, Praha 2006.
MERLE, Pierre: *Argot, verlan et tchatches*, Editions Milan, Toulouse 2006.
NEUMANN, Josef – HOŘEJŠÍ, Vladimír a kol.: *Velký francouzsko-český slovník*, Academia, Praha 1992.
REY-DEBOVE, Josette – REY, Alain a kol.: *Le nouveau Petit Robert de la langue française*, Le Robert, Paris 2009.
REJZEK, Jiří: *Český etymologický slovník*, Leda, Voznice 2001.
ŠABRŠULA, Jan: *Základy francouzské stylistiky*, Ostravská univerzita, Ostrava 2008.

ABSTRACT

In the paper we are analyzing Slovak translation of Hans Fallad's novel "Wer einmal aus dem Blechnapf frisst" and particularly idioms and their equivalents. We focus mainly on the question of significance of the context in translation of idioms and the use of partial equivalency as its result. We define the term context and state its function in the process of translation. In the analytical part of the paper we analyse the solutions of the translator and suggest our own alternatives to the translation. We tried to follow the main principles of modern translation sciences with the aim to find the closest relation between the texts of the source and the target languages. With the analysis of translated variants, we tried to explain possible difficulties and demonstrate the aim of the author.

1 DER SITUATIVE KONTEXT IN DER ÜBERSETZUNG

In dem Artikel werden die Phraseologismen des Werks von Hans Fallada des Romans *Wer einmal aus dem Blechnapf frisst* hinsichtlich des situativen Kontexts einer Analyse unterzogen.

Zuerst möchten wir die Definition des Begriffes Kontext geben und feststellen, inwieweit der Kontext für den Übersetzungsprozess und die Übersetzung der festen Wortverbindungen von Belang ist.

Die Wahl des jeweiligen Äquivalents eines Phraseologismus wird vom Kontext bestimmt, indem die betreffende sprachliche Einheit gebraucht wird. Unter Kontext versteht man laut Barchudarov „die sprachliche Umgebung, in der die jeweilige linguistische Einheit verwendet wird. Der Kontext eines Wortes ist somit die Gesamtheit der Wörter, grammatischen Formen und Konstruktionen, in deren Umgebung das betreffende Wort auftritt.“¹

Der allgemeine Begriff „Kontext“ umspannt den engeren Kontext (Mikrokontext) und den weiteren Kontext (Makrokontext). Unter engerem Kontext ist der Satzkontext zu verstehen. Unter dem weiteren Kontext versteht man die sprachliche Umgebung der betreffenden Einheit außerhalb des Satzrahmens: den Textkontext.

Für den Zweck unseres Artikels ist es wichtig anzumerken, dass der Kontext eine maßgebliche Rolle bei der Aufhebung der Vieldeutigkeit der linguistischen Einheiten, in unserem Fall der Phraseologismen, spielt. Abgesehen von Fällen der beabsichtigten oder zufälligen Mehrdeutigkeit, dient der Kontext als Mittel, das bei einer vieldeutigen Einheit alle Bedeutungen bis auf eine aufhebt. Somit verleiht der Kontext der sprachlichen Einheit die erforderliche Eindeutigkeit und ermöglicht dadurch die Wahl eines einzigen unter mehreren potentiellen Äquivalenten der betreffenden Einheit in der Zielsprache.

Wenn es auf die Wiedergabe pragmatischer Bedeutungen ankommt, gehört die entscheidende Rolle bei ihrer Feststellung und bei der Wahl der Wiedergabemittel gerade dem weiteren Kontext. Dies gilt nicht nur für die stilistische Charakteristik, das Register des Wortes und die emotionelle Färbung des Textes, sondern auch für die kommunikative Gliederung des Satzes. Diese wird entscheidend von Faktoren des weiteren Kontexts geprägt. Das Objekt der Übersetzung sind nicht isolierte Spracheinheiten, sondern der Text als ganzes. Deshalb darf die Rolle des weiteren Kontexts bei der Übersetzung nicht unterschätzt werden.

Im Übersetzungsprozess ist die Aufhebung der Vieldeutigkeit sprachlicher Einheiten und die Auswahl des Übersetzungsäquivalents durch mehrere Funktionen bedingt: den engeren Kontext, den weiteren Kontext und die extralinguistische Situation.

Trotz des Merkmals der Stabilität der Phraseologismen – also deren Unveränderlichkeit können viele Phraseologismen formal variiert werden, d. h. manche ihrer Komponenten können ersetzt werden, was sich automatisch auch auf ihre Bedeutung auswirkt. Außerdem gehört zu den Merkmalen der Phraseologismen auch die zweifache Leseart (der semantische Mehrwert). Daraus ergibt sich die Tatsache, dass eine entsprechende und genaue Übersetzung von Phraseologismen sehr oft erst anhand der Untersuchung des Kontexts möglich ist. Man spricht von der sog. Kontextabhängigkeit der Phraseologismen.

Mit dieser Problematik ist auch das Bereich der kognitiven Strukturierung verbunden (Kategorisierung der Phrasen, der syntaktischen Strukturen, der Ausdrucksmittel und der linguistischen Stile) und des kognitiven Stils (die Art der Wahrnehmung der linguistischen Situation, individuelle Präferenz, Abweichungen in

¹ Ebenda, S. 181

kognitiven Prozessen, aufgrund deren man die die Perzeption und die Vorstellungskraft erlangt. (Stranovská 2009)

2 PARTIELLE PHRASEOLOGISCHE ÄQUIVALENZ

Der Einsatz der partiellen phraseologischen Äquivalenz (der partiellen Übereinstimmung) belegt, dass die Übersetzerin am häufigsten zu der funktionalen Ersetzung einiger Elemente der festen Wortverbindungen durch Elemente mit dem ungefähr gleichen Ausdruckswert greifen musste. Das bedeutet, dass eine Substitution in morpho-syntaktischen Strukturen, in den lexikalischen Komponenten oder in der Bildlichkeit des jeweiligen Phraseologismus vorgenommen wurde. Diesen Substitutionen liegt die Abhängigkeit vom situativen Kontext zugrunde.

Diesbezüglich haben wir einen Muster in der Vorgehensweise der Übersetzerin entdeckt und folgende Beobachtungen gemacht. Die partielle Äquivalenz kommt dann zum Einsatz, wenn es zwischen zwei Phraseologismen nur Teilübereinstimmungen gibt, entweder in der Bedeutung, in der Funktion, in der Form oder in der Bildsphäre. Daraus ergeben sich verschiedene Übersetzungsmöglichkeiten, die meistens davon abhängig sind, auf welcher Ebene des Sprachsystems die Äquivalenz bevorzugt wird. Für die Übersetzerin war das Beibehalten der Bedeutung und der Funktion der Phraseologismen ausschlaggebend. Ihr Ziel war es natürlich, dem zielsprachigen Leser die ursprüngliche Information zu liefern. Beruhend auf den Unterschieden im System der Ausgangs- und der Zielsprache konnte allerdings nicht immer die Erhaltung derselben Form gewährleistet werden. Die häufigsten Substitutionen, die vorgenommen wurden, betreffen die grammatischen Einheiten – Wortformen, Wortarten, Satzglieder und syntaktische Verbindungstypen.

Die markantesten Substitutionen erfolgten jedoch auf der Ebene der Bildsphäre, man spricht in solchen Fällen von lexikalischen Substitutionen. Diese Feststellung hängt mit der pragmatischen Bedeutung der lexikalischen Einheiten (und auch Phraseologismen) zusammen. Es geht um die konnotativen Komponenten, die ein wichtiges Merkmal der Phraseologismen darstellen. An den konkreten Beispielen in der Übersetzung der Phraseologismen ist deutlich zu beobachten, dass ein Wort mit derselben referentiellen Bedeutung im Bewusstsein des Lesers unterschiedliche Assoziationen auslöst. Deswegen konnte die Übersetzerin die einzelnen Bestandteile der Phraseologismen nicht wörtlich übernehmen, sondern musste einen solchen Phraseologismus wählen, der zwar die originelle Bedeutung wiedergibt, aber eine andere Bildsphäre vermittelt.

Der durchgeführten Analyse der festen Wortverbindungen ist zu entnehmen, dass das Angebot sehr umfangreich ist. Wir haben zur Illustration aus 150 Phraseologismen einige feste Wortverbindungen ausgewählt. Allein an dieser Tatsache kann man deutlich beobachten, dass der Autor der Anwendung der Phraseologismen, Idiome und Sprichwörter eine große Bedeutung in seinem Werk einräumt. Der Grund dafür hängt mit der Erzählweise und dem Stil des Autors zusammen. Er verwendet die Phraseologismen nämlich als ein Stilmittel und nutzt die Tatsache, dass Phraseologismen über eine hohe Ausdruckskraft, also Expressivität verfügen und durch ihre Bildhaftigkeit dazu geeignet sind, Texte lebendiger, eindrucksvoller, interessanter und auch amüsanter zu gestalten. In unserem konkreten Fall gelang es uns, bei der Analyse diese Funktionen der Phraseologismen zu entdecken:

- Die meisten von ihm eingesetzten festen Wortverbindungen sollen durch die Sprache die einzelnen Personen, deren Handlungen, und Verhältnisse zwischen ihnen charakterisieren und beschreiben.
- Wie bereits erwähnt haben die Phraseologismen die Fähigkeit die Texte auf besondere Art zu prägen. Im Text von H. Fallada kann man von umgangssprachlicher, derber, teilweise regionaler, aber auch ironischer, sarkastischer und humoristischer Prägung sprechen.
- Typisch für Fallada ist der Einsatz der Phraseologismen mit dem Ziel, die gesprochene Sprache oder „Alltagskommunikation“ schriftlich nachzugestalten und die Verhaltensweisen und Alltagssituationen zu verdeutlichen.
- Natürlich auch in seinem Roman dienen die festen Wortverbindungen der Steigerung der Expressivität.
- Unsere weitere Beobachtung bezieht sich auf die Funktion, das Gesagte auf- oder abzuwerten, genau wie das Gesagte oder das Gemeinte abzuschwächen bzw. zu intensivieren.
- Hans Fallada nimmt ebenfalls die Möglichkeit der Sprachspielereien wahr und zwar in dem Fall, wenn die wörtliche Bedeutung vorhanden ist, ein konkretes Bild vermittelt und somit einen Wechsel zwischen der wörtlichen und der phraseologischen Bedeutung ermöglicht.

Daher musste die Übersetzerin außer der Einhaltung der verschiedenen Regeln des Übersetzungsprozesses eine besondere Aufmerksamkeit der korrekten Übertragung der ausgangssprachigen Phraseologismen in die zielsprachige Fassung widmen. Um dieser Aufgabe gerecht zu werden, setzte sie fast alle vorhandenen Möglichkeiten der Übersetzung von Phraseologismen ein. Wir werden uns näher mit der partiellen Übereinstimmung auseinandersetzen.

Die partielle Übereinstimmung der lexikalischen Einheiten verschiedener Sprachen ist wegen ihrer Schwierigkeit für die Übersetzung besonders interessant. Dem entsprechend wird die partielle Äquivalenz als die häufigste Übersetzungslösung eingesetzt, im Allgemeinen und auch von der Übersetzerin des Romans *Wer einmal aus dem Blechnapf frißt*.

3 KOMPARATIVE ANALYSE DER ÜBERSETZUNGSVARIANTEN DER AUSGEWÄHLTEN PHRASEOLOGISMEN

Einleitend möchten wir unsere Herangehensweise an die komparative Analyse der Übersetzungsvarianten von Phraseologismen erläutern. Als unseren ersten Schritt bestimmen wir den jeweiligen Phraseologismus. Dann geben wir die Bedeutung des Phraseologismus wieder. Wenn mehrere Bedeutungen vorhanden sind, beziehen wir uns auf alle möglichen Auslegungen. Im Anschluss an die Wiedergabe der Bedeutung des Phraseologismus führen wir die Lösung der Übersetzerin auf und bestimmen welches Übersetzungsverfahren sie angewandt hat. Ferner unterbreiten wir unsere eigenen Gegenvorschläge und mögliche zu erwähnende Entsprechungen in der Zielsprache.

Wir sind auf die Erkenntnis gestoßen, dass einige der Phraseologismen im Roman mehrmals verwendet wurden und nicht immer durch denselben Phraseologismus in der Zielsprache übersetzt wurden. Daher widmen wir uns in der komparativen Analyse vorwiegend diesem Phänomen.

Dies bedeutet, dass wir, wie es die einzelnen Beispiele belegen, den mehrmals verwendeten Phraseologismus und seine sämtlichen Übersetzungsvarianten zusammengelegt und die Analyse durchgeführt haben. Entscheidend war vor allem die Abhängigkeit vom Kontext.

1. Bei der Übersetzung der vollidiomatisierten phraseologischen Einheit, die eine unikale Komponente beinhaltet **Kohldampf schieben** (über eine gewisse Zeit nichts zu essen haben, Hunger leiden) griff die Übersetzerin zu der partiellen Äquivalenz. Ein Phraseologismus der Ausgangssprache wurde durch zwei ähnliche phraseologische Einheiten der Zielsprache mit gleicher denotativer Bedeutung aber mit unterschiedlicher Bildsphäre und unterschiedlicher Form ersetzt – **mat' dieru v bruchu, škřkať v bruchu**.

Wir würden zusätzlich zu den Lösungen der Übersetzerin folgende phraseologische Alternativen vorschlagen: *mat' prázdne brucho, nevidieť od hladu, nemať čo do úst vložiť, nemať do čoho zahryznúť, moriť sa hladom, cigáni mu v bruchu klince kujú, cigáni mu v bruchu vyhrávajú, kováč mu v bruchu mech dúcha*.

Es ist anzumerken, dass es sich bei den letzteren drei Vorschlägen um eine naturalisierende Übersetzung handelt.

... uns, die Kohldampf schieben...

... my, čo máme furt dieru v bruchu...

Soll er Kohldampf schieben noch in dem letzten Tagen.

Aby mu aj v tieto posledné dni škřkalo v žalúdku

2. Die phraseologische Einheit **den Braten/die Lunte riechen** (merken/ ahnen, dass etwas Unangenehmes auf einen zukommt oder wo sich eine vorteilhafte Möglichkeit bietet; einen Trend rechtzeitig erkennen; eine Gefahr/Bedrohung/etwas Unangenehmes, was auf einen zukommt schon im Voraus merken) wurde mittels der partiellen Äquivalenz durch drei verschiedene phraseologische Einheiten übersetzt – in dem ersten Fall durch einen Phraseologismus mit ähnlicher Bedeutung, aber mit unterschiedlicher Bildsphäre - **aby tí netrčala slama z čižiem**; im zweiten Fall durch die phraseologische Einheit **budú vedieť, odkiaľ vietor fúka**. Im dritten Fall verwendete man einen Phraseologismus mit ähnlicher Bedeutung und ähnlichem Bild - **ale tí vydridusi zavoňali, že v tom mám prsty**.

Wir würden noch weitere Übersetzungsmöglichkeiten vorschlagen: *cítiť niečo vo vzduch; šipit' zaňuchať/ vetrit'/ zavoňať nebezpečenstvo*.

Ohne daß gleich die Schmiere den Braten riecht.

Aby ti netrčala slama z čižiem.

Die riechen doch auch den Braten,

Budú vedieť, odkiaľ vietor fúka, ...

... aber die Brüder haben natürlich die Lunte gerochen, ...

... ale tí vydridusi zavoňali, že v tom mám prsty, ...

3. Die phraseologische Einheit **die Nase vollhaben** (einer Sache überdrüssig sein, mit etwas/jemandem nichts mehr zu tun haben wollen) wurde durch partielle Äquivalenz übersetzt **mat' niečoho po krk, mat' niečoho plné zuby übersetzt**. Die phraseologische Einheit wurde in die Zielsprache ebenfalls durch eine phraseologische

Einheit mit der gleichen denotativen Bedeutung aber mit einer anderen Bildsphäre übertragen. Im Deutschen existiert ein Phraseologismus, bei dem es sich fast um eine Totaläquivalenz mit den slowakischen Übersetzungen handeln würde – zum Hals heraushängen.

Weitere Übersetzungsvorschläge in diesem Rahmen wären: *lezie mi to pätou, lezie mi to lakt'om*, die zwar ebenfalls eine andere Bildsphäre vermitteln und nicht so üblich, dennoch bedeutungsmäßig angebracht sind.

..., ich habe die Nase wirklich voll.
..., tamtoho mám už naozaj po krk.

Davon habe ich die Nase schon voll.
Už toho mám plné zuby.

4. Bei der Übersetzung der phraseologischen Einheit **jemanden durch den Kakao ziehen** (jemanden verspotten, lächerlich machen, veralbern, sich über jemanden/etwas lustig machen; etwas ironisch kommentieren) wurden mehrere Übersetzungsmöglichkeiten verwendet.

Im ersten Fall hat die Übersetzerin beschlossen, die phraseologische Einheit **nasypať pod nos trocha papriky** einzusetzen, der zwar eine sehr kreative Lösung darstellt, die Bedeutung des slowakischen Phraseologismus heißt jedoch jemanden „reizen bzw. provozieren“, insoweit entspricht er dem Original nicht gänzlich.

Im zweiten Fall wurde die feste Wortverbindung **strieľať si z niekoho** für die Übersetzung aufgegriffen, die der ursprünglichen Bedeutung näher kommt. In den restlichen zwei Fällen bediente man sich der phraseologischen Einheit **vodiť niekoho za nos**, wofür es im Deutschen einen ähnlichen Phraseologismus jemanden an der Nase herumführen gibt.

Als weitere geeignete Übersetzungen empfehlen wir die Phraseologismen: *robiť si posmech; obrátiť na posmech; urobiť si z niekoho dobrý deň*.

Solche muß man durch den Kakao ziehen.
Takým treba nasypať pod nos trocha papriky.

Ich hol Sie nicht durch den Kakao.
Vôbec si z vás nestrieľam.

..., er wurde einfach durch den Kakao geholt.
..., že ho pekár jednoducho vodi za nos.

..., ak ma chcete tu vo vlastnej kancelárii vodiť za nos ...
..., wenn Sie mich auf meinem eigenen Büro durch den Kakao ziehen wollen ...

5. Die Übersetzungen der phraseologischen Einheit **etwas auf den Deckel kriegen** (eine Niederlage erleiden, gescholten/getadelt/scharf zurechtgewiesen werden) verlief mittels der partiellen Äquivalenz, indem man im ersten Fall eine slowakische phraseologische Einheit mit der gleichen denotativen Bedeutung aber mit einer anderen Bildsphäre **dostať po nose** verwendet hat. Im zweiten Fall wurde von der Übersetzerin die umgangssprachliche Wendung **niekoho sprdnúť** eingesetzt. In beiden Fällen wurde die Übersetzungslösung der konkreten Person angepasst, die sie geäußert hat. In dem ersten Fall sprach der Vater zu seinem jungen Sohn und in dem zweiten Fall handelt es sich um die Äußerung eines Sträflings gegenüber einem der Wächter.

Weitere von uns empfohlene slowakische Wahlmöglichkeiten für die Übersetzung lauten: *vyčistiť niekomu žalúdok, odskákať si niečo, vypiť si niečo, dostať príučku*.

Wenn man was auf den Deckel gekriegt hat, ...
Keď človek dostane po nose, ...

Hab gedacht, ich kriegte was auf den Deckel.
Bál som sa, že ma sprdnete.

Um eine Variation des vorher genannten Phraseologismus handelt es sich bei der phraseologischen Einheit **eine Nummer bei jemandem haben** (von jemandem sehr geschätzt werden). Im ersten Fall wurde dieser Phraseologismus analog zu dem letzteren durch die phraseologische Einheit **mať u niekoho oko** übersetzt. Im zweiten Fall kam es zu einer leichten Veränderung - **mať u niekoho šťastie**. Im dritten Fall kam die phraseologische Einheit **byť u niekoho dobre zapísaný** zum Einsatz. In allen drei Fällen haben wir es mit partieller Äquivalenz zu tun. Der ursprüngliche Phraseologismus wurde in der Zielsprache durch ein Äquivalent mit ähnlicher denotativen Bedeutung und Funktion aber mit einer anderen Form und Bildsphäre übersetzt.

Man könnte ferner die Phraseologismen *mat' u niekoho dobré meno, byť s niekým jedna ruka, byť u niekoho pečený-varený*, bzw. das einfache Verb *zabodovať* einsetzen.

Ich hab immer beim Alten ne Nummer gehabt...,
Vždy som mal u starého oko...,

Meinen Sie, dass ich ne Nummer bei den Mädchen habe?
Myslíte, že by som mohol mat' u dievčat šťastie?

Geben Sie sich Mühe. Sie sollten ne Nummer bei uns haben.
Pousilujte sa. Budete u nás dobre zapísaný.

Bei der Übersetzung der phraseologischen Einheit **freie Bahn haben/lassen** (ungehindert vorgehen können, alle Schwierigkeiten beseitigt haben) wurde zuerst partielle Äquivalenz eingesetzt. Im ersten Fall wurde eine phraseologische Einheit mit unterschiedlicher Form, unterschiedlicher Bildsphäre aber ähnlicher Funktion **svet mi bude gombička** verwendet. Im Deutschen gibt es den Phraseologismus *es ist alles eitel Sonnenschein*, der der slowakischen Übersetzung entspricht. Im zweiten Fall wurde der Phraseologismus in die Zielsprache durch eine gleich aufgebaute phraseologische Einheit **mat' voľné pole** übersetzt. Die Übersetzerin hat durch diese Wahl den Optimismus, die Erleichterung und vor allem den Aspekt der Unbeschwertheit und Freiheit des Protagonisten ausgedrückt.

Es könnten ebenfalls folgende slowakische Phraseologismen verwendet werden: *budem si voľkať, bude mi tri svety, bude mi hej*.

Für den zweiten Fall sind diese Alternativen empfehlenswert: *mat' voľnú cestu, mat' zelenú*.

Ked' odtiaľto v stredu vypadnem, svet mi bude gombička.
Wenn ich Mittwoch rauskomme, dann habe ich freie Bahn...

..., dem Kunden freie Bahn zu lassen.
..., aby mal kupujúci voľné pole.

Die phraseologischen Einheiten **etwas auf dem Kieker haben** (etwas misstrauisch beobachten) und **jemanden auf dem Kieker haben** (jemanden misstrauisch längere Zeit beobachten; es auf jemanden abgesehen haben) wurden ins Slowakische mittels der partiellen Äquivalenz übersetzt. Im ersten Fall wurde die phraseologische Einheit **mat' niečo pod prísny dozorom** eingesetzt.

Unser Vorschlag stellt eine kleine Änderung dar *mat' niečo pod drobnohl'adom*.

Im zweiten Fall wurde die feste Wortverbindung durch die phraseologische Einheit **mat' niekoho na muške** in der Zielsprache ersetzt. Die zielsprachigen Entsprechungen haben eine ähnliche denotative Bedeutung und Funktion, unterscheiden sich jedoch in der Bildsphäre und in der Form.

Eine ähnliche Bedeutung hat auch der von uns vorgeschlagene Phraseologismus *posvietiť si na niekoho*.

... und hat die Straße streng auf dem Kieker, ...
... a celú ulicu má pod prísny dozorom, ...

Dich haben sie auch auf dem Kieker
Aj teba majú na muške.

In einem anderen Fall hat man die vollidiomatisierte phraseologische Einheit **etwas auf dem Kieker haben** (etwas beobachten, es auf jemanden absehen, jemanden verdächtigen) durch die allgemein bekannte phraseologische Einheit **mat' niečo za lubom** übersetzt. Sie deckt sich mit dem deutschen Original in der Bedeutung und der Funktion, die Bildsphäre ist jedoch unterschiedlich. Im Deutschen ist der Phraseologismus *etwas im Schilde führen* üblicher.

Geeigneter wäre vielleicht der umgangssprachliche Ausdruck *mat' niečo v merku*. Auf diese Weise würde man die spezifische Bedeutung und den umgangssprachlichen Stil der Wortverbindung hervorheben.

Der hat was auf dem Kieker.
Iste má čosi za lubom.

Bei der Übersetzung der phraseologischen Einheit **den Dreh heraushaben/herauskriegen** (wissen, wie man etwas machen muss, ergründen, wie man eine Sache am besten bewältigt, Einfall, Kunstgriff, mit dem sich ein Problem lösen lässt) wurde ebenfalls die partielle Äquivalenz angewendet. Es wurden folgende Übersetzungslösungen in Form von phraseologischen Einheiten benutzt - **nie a nie pochytiť to pravé** und **nadobudnúť rutinu**.

Denkbare Alternativen für die Übersetzung des Phraseologismus sind: *vedieť ako nato; prísť niečomu na kĺb; prísť na koreň veci; mať správny grif/fortiel/figel; chytiť za správny koniec*.

Aber den richtigen Dreh krieg ich doch nicht raus.
Nie a nie pochytiť to pravé.

... und den Dreh raus haben.
... a nadobudnúť rutinu.

Eine ähnliche denotative Bedeutung wie der vorherige Phraseologismus hat auch die phraseologische Einheit **den Bogen heraushaben/verstehen** (wissen, wie man etwas machen muss; eine Sache gelernt haben; etwas Schwieriges leisten können, etwas herausfinden; lernen, wie man es macht; eine Sache lernen). Sie wurde in den ersten zwei Fällen mit Hilfe der partiellen Äquivalenz durch die phraseologischen Einheiten der Zielsprache mit gleicher denotativer Bedeutung aber mit einer anderen Bildsphäre ersetzt **vyznať sa v tlačnici, vymyslieť figel**.

Die alternativen Vorschläge für die Übersetzung dieses Phraseologismus könnten sein: *vedieť ako na vec; ako na to; vie si poradiť; vie si dať rady; nestráti sa*.

Ja, der kommt immer wieder raus, der versteht den Bogen.
Ten sa zo všetkého vylíže, vyzná sa v tlačnici.

Er hat den Bogen raus.
On si už aj na to vymyslel figel.

4 ZUSAMMENFASSUNG

Bei den Übersetzungsvorschlägen, die im analytischen Teil unserer Arbeit aufgeführt werden, haben wir versucht, uns nach allen wichtigen Gesichtspunkten der modernen Übersetzungswissenschaft zu richten, um eine möglichst ausgeglichene Beziehung zwischen dem Original- und dem Zieltext zu erreichen.

Durch die Analyse der Übersetzungsvarianten haben wir uns bemüht, die Erläuterung möglicher Unstimmigkeiten und die Verdeutlichung der Intentionen des Autors zu erreichen. Die adäquate Übertragung der Bedeutungs- und Sinnrelationen der Ausgangssprache in die Zielsprache erfordert automatisch gewisse Ausdrucksverschiebungen, die allerdings nicht beliebig sind. Ihre Angemessenheit und Funktionalität wird immer durch den sprachlichen und den situativen Kontext und die Absicht des Autors bedingt. Diesbezüglich sind wir kurz auf die Sprache eingegangen, die Hans Fallada in seinem Roman *Wer einmal aus dem Blechnapf frißt* verwendet hat, um sie in Zusammenhang mit der Konzeption der Übersetzerin zu bringen. Im Anschluss darauf haben wir die angewandten Übersetzungsverfahren und die sich daraus ergebenden Ausdrucksverschiebungen analysiert. Wir haben uns bemüht gleichzeitig zu erörtern, welche typische Eigenschaften der Ausdrucksstruktur des Originals am stärksten in der Übersetzung vertreten wurden.

Eine wichtige Rolle beim Übersetzen spielt diesbezüglich die Kreativität des Übersetzers, insbesondere was die belletristischen Texte anbelangt. Dies wird jedoch nicht als Originalität beim Schaffen eines neuen Textes verstanden, sondern als kreative kombinatorische und stilistische Fähigkeiten des Übersetzers bei Auswahl der angemessenen Ausdrucksmittel in der Zielsprache betrachtet. Der Vermittlungsauftrag des Übersetzers hat zu Folge, dass sich seine Kreativität nur innerhalb bestimmter Normen entfalten kann.

Dieses Element ist von besonderer Bedeutung beim Übersetzen der Phraseologismen und der festen Redewendungen. Die sprachlichen Systeme sind gewöhnlich inkongruent. Die Inkongruenz der Bedeutungsbeziehungen wird auf allen sprachlichen Ebenen sichtbar und die unterschiedliche Sichtweise in verschiedenen Sprachen determiniert die Differenzen auf der extralinguistischen Ebene.

Literatúra

ANETTOVÁ, A. A KOL.: Synonymický slovník slovenčiny, Veda vydavateľstvo slovenskej akadémie vied, Bratislava 2000

BULITTA, E. – BULITTA, H.: Wörterbuch der Synonyme und Antonyme, Fischer Taschenbuch Verlag, Frankfurt am Main 1990

- BARCHUDAROW, L.: Sprache und Übersetzung (Probleme der allgemeinen und speziellen Übersetzungstheorie), Verlag Progress Moskau 1979 (VEB Verlag Enzyklopädie Leipzig 1979)
- BRAVO, N. F. – BEHR, I. B. – ROZIER, C. (HRSG.): Phraseme und typisierte Rede, Stauffenburg Verlag Brigitte Narr GmbH Tübingen 1999
- BUHOFER, A. H. – BURGER, H. – GAUTIER, L. (HRSG.): Phraseologiae Amor (Aspekte europäischer Phraseologie), Scheider Verlag Hohengehren GmbH 2001
- ČIERNA, M. A KOL.: Nemecko-slovenský slovník, Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Bratislava 1991
- DOBROVOLSKIJ, D.: Idiome im mentalen Lexikon (Ziele und Methoden der kognitivbasierten Phraseologieforschung), WVT Wissenschaftlicher Verlag Trier 1997
- DROSDOWSKI, G.: DUDEN Deutsches Universalwörterbuch, Dudenverlag Mannheim 1996
- DROSDOWSKI G.: Sinn- und sachverwandte Wörter, Dudenverlag, Mannheim 1986
- ĐURČO, P.: Probleme der allgemeinen und kontrastiven Phraseologie, Julius Groos Verlag, Heidelberg 1994
- EICHINGER, L. M.: Deutsche Wortbildung (Eine Einführung), Günter Narr Verlag Tübingen 2000
- FALLADA, H.: Wer einmal aus dem Blechnapf frisst, Aufbau Taschenbuch Verlag, Berlin 1994
- FALLADA, H.: Kto si raz oddýchol v chládku, (Šarlota Barániková) Tatran, Bratislava 1974
- FLEISCHER, W.: Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache, Max Niemeyer Verlag, Tübingen 1997
- FLEISCHMANN, E.: Translatioskompetenz, Stauffenburg Verlag, Tübingen 2004
- FRIEDRICH, W.: Moderne deutsche Idiomatik, Max Hueber Verlag, Ismaning 1976
- GROSSE, R. – LERCHNER, G. – SCHRÖDER, M. (HRSG.): Beiträge zur Phraseologie, Wortbildung, Lexikologie, Verlag Peter Lang GmbH, Frankfurt am Main 1992
- GROMOVÁ, E.: Kapitoly z úvodu do prekladateľstva I., FF UKF, Nitra 2000
- GROMOVÁ, E.: Teória a didaktika prekladu, FF UKF, Nitra 2003
- HOCHÉL, B.: Preklad ako komunikácia, Bratislava, Slovenský spisovateľ 1990
- HOLIČ, Š.: Vybrané kapitoly zo štylistiky, frazeológie a rétoriky, FF UKF, Nitra 1999
- HRDLIČKA, M.: Translatologický slovník, Martin Sikora – MANDS, Ostrava 2002
- JURÍKOVÁ, M. A KOL.: Slovensko-nemecký slovník, Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Bratislava 1992
- KNITTLOVÁ, D.: K teorii i praxi prekladu, Univerzita Palackého v Olomouci Filozofická fakulta, Olomouc 2003
- KÜPPER, H.: Wörterbuch der deutschen Umgangssprache, Ernst Klett Verlag, Stuttgart 1990
- MIKO, F.: Frazeológia v škole, Vysoká škola pedagogická, Nitra 1995
- MLACEK, J.: Tvary a tváre frazém v slovenčine, STIMUL, Bratislava 2001
- MÜGLOVÁ, D.: Preklad v teorii a praxi cudzojazyčnej výučby, Vysoká škola pedagogická v Nitre 1996
- ONDRČKOVÁ, E. – HONNIG, D.: Nemecko slovenský slovník frazeologismov, Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Bratislava 1992
- POPOVIČ, A.: Teória umeleckého prekladu (Aspekty textu a literárnej metakomunikácie) Tatran, Bratislava 1975
- POPOVIČ, A.: Preklad a výraz, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, Bratislava 1968
- REIB, K.: Texttyp und Übersetzungsmethode, Julius Groos Verlag, Heidelberg 1993
- RÖMER, CH. – MATZKE, B.: Lexikologie des Deutschen, Gunter Narr Verlag Tübingen 2003
- SCHEMANN, H.: Synonymwörterbuch der deutschen Redensarten, Ernst Klett Verlag, Stuttgart 1992
- SCHIPPAN, T.: Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache, Max Niemeyer Verlag GmbH, Tübingen 1992
- SMIEŠKOVÁ, E.: Malý frazeologický slovník, Bratislava, SPN 1989
- STRANOVSKÁ, E.: Perspektívy psycholingvistiky a pragmalingvistiky vo vyučovaní cudzích jazykov. In XLinguae.eu. ISSN 1337-8384, 2010, roč. 2, č. 1, s. 27.
- TRUP, L.: Slovenské frazémy v piatich jazykoch, IRIS Bratislava 1994
- VAJÍČKOVÁ, M.: Lexikalisches Grundwissen in Sprachsystem und Sprachgebrauch, Pedagogická fakulta Univerzity Komenského Bratislava 1996
- VAJÍČKOVÁ, M. – KRAME, U.: Deutsche Phraseologie (Ein Lehr- und Übungsbuch), TERRA, Bratislava 1997
- WIMMER, R. – BERENS, F. J. (HRSG.): Wortbildung und Phraseologie, Gunter Narr Verlag, Tübingen 1997
- ZÁTURECKÝ, A. P.: Slovenské príslovia, porekadlá a úslovia, Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, Bratislava 1965
- ŽMEGAČ, V. – ŠKREB, Z. - SEKULIČ, L.: Kleine Geschichte der deutschen Literatur von den Anfängen bis zur Gegenwart, Scriptor Verlag GmbH, Frankfurt am Main 1981

PhDr. Božena Horváthová, PhD.

Katedra lingvodidaktiky a interkultúrnych štúdií, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre

Dražovská 4, 949 74 Nitra

Slovakia, e-mail: bhorvathova@ukf.sk

ABSTRACT

The paper deals with curriculum and a curricular reform in Slovakia. The intention of this paper is to map a variety of definitions, models and approaches of curriculum by important Slovak, Czech, European and American pedagogues. We refer to the accepted Slovak equivalents of the term curriculum. We discuss the division of curriculum to several levels, which are the result of numerous researches. The main aim of our paper is to describe the curricular reform in Slovakia, where a new School law (22. 5. 2008) has been passed, which defines a completely new school system. The state establishes a national curriculum (Štátny vzdelávací program), which becomes a source and binding document for creating individual school curricular programmes. We analyze objectives and spheres of the national curriculum and focus especially on the curricular reform of teaching languages in Slovakia.

Na Slovensku v súčasnosti prebieha komplexná kurikulárna reforma na všetkých stupňoch vzdelávania. Medzi oblasti, v ktorých sa najvýraznejšie prejavuje kurikulárna modernizácia, patrí aj oblasť vyučovania cudzích jazykov. Vládou SR bola 12. 9. 2007 prijatá Koncepcia vyučovania cudzích jazykov na základných a stredných školách, ktorá nastolila posunutie povinného vyučovania cudzích jazykov do tretieho ročníka základných škôl, rozšírenie dotácie vyučovania cudzích jazykov a definovala nové štandardy priebežného a záverečného hodnotenia. Tvorcovia našich pedagogických dokumentov vychádzali zo Spoločného európskeho referenčného rámca pre jazyky: učenie sa, vyučovanie, hodnotenie (Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment, 2001), ktorý je hlavným dokumentom ovplyvňujúcim koncepcie jazykového vzdelávania v európskych krajinách. Cieľom jazykovej politiky, deklarovanou Radou Európy, je nielen nadobudnutie lingválnych kompetencií, ale dôraz je kladený aj na nadobudnuté interkultúrnych kompetencií - sociolingvistických, pragmatických a neverbálnych, ako aj podpora vzájomného porozumenia a tolerance, rešpekt voči odlišným identitám a kultúrnym rozdielom. Súčasťou kurikulárnej transformácie v oblasti cudzích jazykov je zvýšený dôraz kladený aj na nadobúdanie interkultúrnych kompetencií žiakov.

Mali by sme si upresniť, čo chápeme pod pojmi kurikulum a kurikulárna reforma. Keďže nie je jedna univerzálna a presná definícia, tak uvádzame niekoľko definícií, ktoré vystihujú pojem kurikula z rôznych perspektív.

Obsah pojmu kurikulum sa ešte stále vyvíja a nie je na Slovensku zatiaľ ustálený a všeobecne akceptovaný. Švec (2002) vo svojej práci Teórie programov vzdelávania navrhuje anglicizovaný termín „curriculum“ nahradiť slovenským ekvivalentom „cieľový program“. V anglofónnej odbornej literatúre má pojem kurikulum mnoho vymedzení. Vyskytuje sa takmer 100 rôznych významov, pričom donedávna prevažovali dva významy (vzdelávací program, projekt, plán vzdelávania a samotný priebeh štúdia a jeho obsah).

Z Medzinárodnej encyklopédie kurikula (The International Encyclopedia of Curriculum, 1991) vyberáme len niekoľko definícií. Foshay (1969) definuje kurikulum ako „*súhrn skúseností, ktoré žiak získava v riadenom školskom procese*“²

Podľa Gooda (1959) je kurikulum „*všeobecný prehľad obsahu vzdelávania, alebo inštrukčné špecifické postupy, pomocou ktorých škola vedie žiaka k úspešnému ukončeniu vzdelávania a začlenenia sa do profesionálneho života*“.³ Tannerova definícia (1975) opisuje kurikulum podrobnejšie ako „*plánované a riadené učenie a očakávané výsledky učenia sa, systematicky obnovované vychádzajúc z vedomostí a skúseností, pod vedením a záštitou školy, zamerané na pretrvávajúci a uvedomelý rast v personálno-sociálnej kompetencii*“.⁴ Pedagogický slovník (Průcha, Walterová, Mareš, 2001) uvádza širšie ponímanú definíciu kurikula ako „*akejkoľvek skúsenosti, ktorú žiaci získavajú v škole a v činnostiach, ktoré sa k škole vzťahujú, ich plánovanie a hodnotenie*“. Slovenský pedagóg Š. Švec (2002) definuje kurikulum ako „*druh*

² Preložila Eva Reid

³ Preložila Eva Reid

⁴ Preložila Eva Reid

edukačného plánu. Tento plán plní na začiatku školovania normatívnu funkciu stanovenia cieľov (t.j. zamýšľaných výsledkov) odvodených z potrieb vzdelávania a na jeho konci diagnosticko-evaluačnú funkciu kontroly kvality ich splnenia podľa celonárodne platných výkonových štandardov”.

Existuje niekoľko modelov a prístupov teoretického a praktického chápania kurikula. V. Kelly (1999) chápe kurikulum ako všetko učenie sa, ktoré je plánované a usmerňované školou, či už je uskutočňované v skupinách alebo individuálne, v škole alebo mimo nej. Toto definovanie sa vzťahuje k školskému kurikulu, ktoré je plánované a usmerňované. Model teoretického a praktického kurikula ponímajú nielen ako syllabus – *obsah vzdelávania*, ale vyzdvihujú dôležitosť jeho *transferu*, prenosu študentovi pomocou efektívnych metód. Ďalší prístup je model kurikula ako *produktu*, kde sa stanovia ciele, navrhne sa plán, ktorý sa realizuje a výsledky sa zmerajú. Vzdelanie sa chápe ako technické cvičenie a kurikulum ako séria skúseností, ktoré študenti potrebujú na dosiahnutie cieľov na zaradenie sa do spoločenského života, pracovného procesu atď. (Bobbitt, 1928). Taktiež sa tu kladie dôraz na formulovanie cieľov správania sa (Tyler, 1949). Tento prístup postavený na špecializácii a kompetenciách je od 80. rokov významný vo Veľkej Británii. Ďalším prístupom k pochopeniu modelu teoretického a praktického kurikula je samotný *proces*. V tomto zmysle ide o interakciu medzi učiteľmi, žiakmi a ich vedomosťami. Inými slovami, kurikulum je to čo sa skutočne v triede deje. Učitelia vstupujú do situácie so schopnosťou kriticky myslieť, s návrhom pre činnosť, podporujú a usmerňujú konverzácie medzi ľuďmi v danej situácii, čoho výsledkom môže byť kritické a pohotové myslenie v konkrétnej činnosti. Zároveň kontinuálne prebieha hodnotenie procesu a jeho výsledkov (Smith, 1996). Stenhouse (1975). posúva význam kurikula ďalej, definuje ho nie ako proces, ale ako *spôsob*, pomocou ktorého sa pokúšame implementovať ciele vzdelávania do praxe. Kurikulum má byť postavené na skúsenostiach, pokus opísať prácu v triede a adekvátne ju podať učiteľom a iným. Kurikulum má minimálne obsahovať podklady pre plány predmetu, na základe empirického skúmania a brať ohľad na jeho opodstatnenie. Kurikulum sa zaoberá praktickou stránkou učenia, nie je to balík materiálov, ktorý má pokryť obsah vyučovania. Úspech alebo neúspech tohto procesu je závislý od kvality učiteľa. Ak je učiteľ slabý, tak sa nemôže spoľahnúť na záchrannú sieť v podobe obsahu predpísaného kurikula. Podľa C. Cornbleth (1990) musíme brať ohľad aj na sociálny kontext. Podľa nej je kurikulum to čo sa deje v triede, teda prebiehajúci sociálny proces zložený z interakcie študentov, učiteľov, vedomostí a prostredia.

V našom projekte, ako najužitočnejší prístup k objasňovaniu fenoménu kurikula, sa nám javí chápať kurikulum ako obsah vzdelávania, ktorý vyplýva zo samotnej podstaty edukačných procesov. Postupne s vývojom kurikulárnej teórie a výskumu sa dospelo k poznaniu, že obsah vzdelávania nie je statický jav, existujúci v jednej podobe. Je to jav dynamický, má niekoľko foriem existencie, do ktorých sa postupne transformuje (Průcha, 1997, s. 244), ktorý definuje tieto formy existencie obsahu vzdelávania (s. 245): *a) koncepcná forma* (konceptie, vízie, plány - produktom sú dokumenty školskej politiky, formulácie národných priorít vzdelávania), *b) projektová forma* (konkrétne plánované projekty – produktom sú vzdelávacie programy, učebné plány, osnovy, štandardy), *c) realizačná forma* (obsah vzdelávania prezentovaný subjektom edukácie – produktom sú konkrétne akty prezentácie učiva realizovaného učiteľom, alebo výukovými médiami), *d) výsledková forma* (obsah vzdelávania percipovaný subjektmi edukácie – produktom sú vzdelávacie výsledky, osvojené učivo), *e) efektová forma* (obsah vzdelávania fungujúci na strane subjektov edukácie – produktom sú efekty obsahu vzdelávania v profesijnej kariére ľudí).

Problematikou kurikula sa zaoberajú mnohé výskumy na celom svete a to v jeho rôznych podobách. V USA podľa L.O. Wilson (2005) sa rozlišujú tieto roviny kurikula: *predpísané kurikulum* (formálne inštrukcie, dokumenty, texty, pomocné materiály, atď), *spoločenské kurikulum* (neformálne kurikulum rodiny, spoločenských skupín, náboženských skupín, pracovného prostredia atď., ktoré nás „vzdelávajú“ počas života), *skryté kurikulum* (štruktúra a prostredie škôl, to čo nás obklopuje v každodennej ustanovenej praxi), *nulové kurikulum* (je to, čo sa na školách neučí, hoci to môže byť rovnako dôležité, ako to čo sa učí. Nieкто niekde rozhodol čo by malo byť zahrnuté v predpísanom kurikule), *fantómové kurikulum* (odkazy šírené cez médiá zohrávajú dôležitú úlohu v začleňovaní sa študentov do dominantnej metakultúry), *sprievodné kurikulum* (to čo sa učíme doma, rodinné skúsenosti, náboženské vyjadrenie, hodnoty, etika, atď), *retorické kurikulum* (myšlienky politikov, školských funkcionárov a úradníkov napríklad pri tvorbe a zmenách koncepcií vzdelávania, správach, verejných vystúpeniach, atď), *realizované kurikulum* (konkrétne kurikulum prezentované učiteľom na hodinách), *osvojené kurikulum* (je to, čo si v skutočnosti študenti osvoja a zapamätajú na hodine), *interné kurikulum* (osvojené vedomosti zo školy kombinované so skúsenosťami a skutočnosťou vytvárajú nové vedomosti), *elektronické kurikulum* (učenie sa pomocou internetu).

Štúdia TIMSS, ktorá sa orientuje na výskum kurikula, rozlišuje tri roviny: 1) *zamýšľané kurikulum* (intended curriculum), 2) *realizované kurikulum* (implemented curriculum), 3) *dosiahnuté kurikulum* (attained curriculum).

a) Zamýšľané kurikulum – sú plánované ciele a obsah vzdelávania. K tomuto účelu sa analyzujú kurikulárne dokumenty, učebné osnovy a učebnice. Analyzuje sa tu samotný obsah vzdelávania (témy učiva), operačná

úroveň tohto obsahu (činnosti, ktoré majú učitelia a žiaci pri plánovaných témach uskutočňovať) a úroveň perspektív (plánovaný rozvoj žiakových postojov, záujmov, motivácií).

b) Realizované kurikulum – zahŕňa konkrétny priebeh vyučovania v triede. Je to „*učivo skutočne podané žiakom konkrétnymi učiteľmi v konkrétnych školách a triedach*“ (Palečková, Tomášek, Straková, 1997, s. 6). Zdrojom poznatkov môžu byť dotazníky alebo pozorovanie reálneho vyučovania, audionahrávky, videozáznamy, atď.

c) Dosiahnuté kurikulum – označuje učivo, ktoré sa žiaci v škole skutočne naučili a čo si myslia o danom predmete. Zisťujeme tu znalosti žiakov v príslušných predmetoch a to špeciálnymi testami a názory žiakov pomocou dotazníkov.

Či vychádzame z Průchovej alebo TIMSS schémy ponímania kurikula, predpokladáme, že každá vyššia rovina je ovplyvňovaná nižšími rovinami. Teda dosiahnuté kurikulum je ovplyvňované ako zamýšľaným, tak realizovaným učivom.

Kurikulárna reforma na Slovensku

Školské systémy v USA, Veľkej Británii, Holandsku a iných krajinách sa vyznačovali značnou liberálnosťou, kde štát nezasahoval do tvorby kurikula škôl. V súčasnosti je záujem vytvárať „*participálnu kurikulárnu politiku*“, kde štát vydáva základné rozhodnutia, ktoré majú zabezpečiť právo občanov na kvalitné a adekvátne vzdelanie. Štát vydáva dokument nazvaný „*národné kurikulum*“ a na Slovensku je to „*Štátny vzdelávací program*“, ktorý podľa Průcha (1997, s. 250) predstavuje „*kurikulum garantované štátom, spoločný národný rámec kurikula určeného ktorejkoľvek populácii v školskom veku. Bolo zavedené v roku 1988 vo Veľkej Británii, kde zahŕňa všeobecné ciele školského vzdelávania, vymedzuje základné zložky obsahu vzdelávania, obsahuje smernice k realizácii národného kurikula na školách*“. Na Slovensku bol schválený nový Školský zákon (22. 5. 2008), ktorý nanovo definuje školskú sústavu a zasadzuje náš vzdelávací systém do európskeho rámca. Zavádza štátny vzdelávací program, ktorý sa stáva východiskovým a záväzným dokumentom pre vytvorenie individuálneho školského vzdelávacieho programu školy, kde sa zohľadňujú špecifické regionálne podmienky a potreby. Vymedzuje všeobecné ciele škôl ako kľúčové kompetencie pre rozvoj osobnosti žiakov a rámcový obsah vzdelania. Na Slovensku sa rozlišujú dve roviny cieľového programu vzdelávania (kurikula) a to na úrovni: **celonárodného cieľového programu vzdelávania** (národného kurikula) pre jednotlivé školské stupne a im zodpovedajúce predmetové oblasti a **cieľového programu individuálnej inštitúcie vzdelávania** (školské kurikulum) pre učebné predmety daných vzdelávacích stupňov a postupných ročníkov konkrétnej školy. Národné kurikulum udáva všeobecné ciele vzdelávania, základné učivo, cieľové požiadavky na výkon žiakov, štandardy, spôsoby overovania štandardov a modelové vzdelávacie programy. Druhou úrovňou participatívneho modelu vzdelávania je Školské kurikulum, ktoré poskytuje školám možnosť profilovať sa a vychádzať v ústrety potrebám a záujmom žiakov. Štát dáva dôveru školám, aby v spolupráci so širšou komunitou premietli do obsahu vzdelania požiadavky obce a regiónu (Štátny vzdelávací program..., 2008).

Vzdelávací program je text, ktorý má komplexnú náplň. Vymedzuje tieto zložky kurikula (v jednotlivých krajinách ide o odlišný počet a rozsah položiek): *konceptia* vzdelávania pre určitý stupeň a druh školy), *ciele* tohto vzdelávania, *učebné plány* – charakteristika vzdelávacích oblastí a zoznam vyučovacích predmetov, *učivo* – témy učiva pre jednotlivé predmety, *cieľové štandardy* – požiadavky na to, čo sa majú žiaci v určitom ročníku, predmete naučiť, *implementačný plán* – zoznam krokov, ktorými bude program zavádzaný do praxe (Průcha, 1997, s. 249).

Kurikulárna reforma v jazykovom vzdelávaní má odstrániť vysokú rôznorodosť variantov učebného plánu a skvalitniť vzdelávanie cudzích jazykov. Vychádza sa z požiadaviek Európskej komisie, kde je prioritou zabezpečiť efektívne jazykové vzdelávanie od útleho veku dieťaťa, pretože práve vtedy sa formujú kľúčové postoje k iným jazykom a kultúram a zároveň sa kladú základy pre ďalšie jazykové vzdelávanie. Na Slovensku bola schválená Konceptia výučby cudzích jazykov v ZŠ a SŠ (2007), podľa ktorej sa majú vyučovať aspoň dva cudzie jazyky. Povinné vyučovanie prvého cudzieho jazyka sa posúva do tretieho ročníka základných škôl a druhého cudzieho jazyka do piateho ročníka základných škôl a taktiež sa rozširujú hodinové dotácie vyučovania cudzích jazykov. V rámci reformy sa upravujú pedagogické dokumenty tak, aby zodpovedali požiadavkám modernej edukačnej politiky a podporovali myšlienku rozvoja európskeho občianstva. Ďalej sa stanovujú výkonové štandardy a spôsob zisťovania ich dosiahnutia najmä na konci vzdelávacích cyklov. Naš edukačný systém doteraz pripravuje žiakov na báze memorovania dlhého zoznamu znalostí, ktoré kopírujú celé vedné systémy. Zámerom skvalitnenia vzdelávania je zmeniť aj systém, kde by edukácia mala byť zameraná na žiaka, jeho myšlienky, postoje, hodnoty a emócie, pomocou ktorých sa sám stáva aktérom výskumu, pričom sa rola učiteľa koncentruje na iniciovanie výskumu. Prioritou jazykového vzdelávania je nadobúdanie a rozvíjanie kompetencií u žiakov, čím rozumieme súhrn vedomostí, zručností a vlastností, ktoré nám umožňujú konať. Spoločný európsky rámec pre jazyky (SERR) definuje všeobecné kompetencie učiacich sa, ktoré pozostávajú

z vedomostí, zručností a existenčnej kompetencie. Existenčná kompetencia sa chápe ako súhrn vlastností, charakterových znakov a postojov (aké predstavy majú jednotlivci o sebe, aké majú názory na iných, atď.). S týmito vlastnosťami treba počítať pri učení sa cudzieho jazyka. Existenčné kompetencie sú veľmi citlivými oblasťami pre medzikultúrne vnímanie a vzťahy. Komunikačné jazykové kompetencie chápeme ako systém lingvistických, sociolingvistických a pragmatických zložiek. Tak ako deklaratívne vedomosti, tak aj rozvoj lingvistických kompetencií bolo roky preferované v jazykovom vzdelávaní na našich školách. Práve pre nadobudnutie interkultúrnych komunikatívnych kompetencií je dôležité venovať veľkú pozornosť rozvoju sociolingvistických (spoločenské dimenzie jazyka), pragmatických (funkčné využitie lingvistických zdrojov) a aj paralingvistických kompetencií (reč tela, mimika, gestá).

Výskum kurikula v našom projekte

V našom projekte výskumu kurikula sa chceme venovať skúmaniu viacerých položiek kurikula. Prvým krokom výskumu je analýza kurikulárnych dokumentov (zamýšľané kurikulum) pre prvý stupeň základných škôl a určiť, do akej miery spĺňajú požiadavky Spoločného európskeho rámca v položke kultúrneho kontextu vyučovania cudzieho jazyka. Ďalej chceme porovnať predchádzajúce a aktuálne učebné osnovy a zistiť v akej miere sú zastúpené ciele Spoločného európskeho rámca pre jazyky. Pre prvý stupeň vzťahujúce sa na kompetencie jednotlivca (objavovanie alebo uznanie plurality jazykov a kultúr, príprava na ústup od etnocentrizmu, relativizácia, ale aj potvrdenie vlastnej jazykovej a kultúrnej identity učiaceho sa, pozornosť venovaná reči tela a gestám, zvukovým aspektom, hudbe a rytmu, skúsenostiam s fyzickými a estetickými rozmermi určitých prvkov iného jazyka) a ich vzťah ku komunikačnej kompetencii bez toho, aby sa na tejto úrovni uplatňovalo systematické a zjavné úsilie rozvíjať túto špecifickú kompetenciu. Ďalším krokom výskumu je analýza konkrétnych časovo tematických plánov vybraných základných škôl z rôznych regiónov Slovenska a ich korešpondovanie s učebnými osnovami. Zistiť v akom rozsahu, s akým obsahom a akými vyučovacími cieľmi spĺňajú požiadavky Spoločného európskeho rámca o interkultúrnom vyučovaní.

Podstatnou časťou výskumu má byť analýza výučby a kurikulárneho procesu (realizované kurikulum). Pozorovaním a analýzou videonahrávok konkrétnych vyučovacích hodín sa chceme sústrediť na napĺňanie cieľov interkultúrnej výchovy. Taktiež nás zaujíma didaktické stvárnenie interkultúrnej výučby. Chceme zistiť, do akej miery sa v praxi darí realizovať kurikulum projektované v učebných osnovách a časovo tematických plánoch. Ako doplnujúcu časť výskumu realizovaného kurikula chceme pomocou štruktúrovaného dotazníka zisťovať u učiteľov ich postoje, názory a pripravenosť k interkultúrnemu vzdelávaniu.

Pri našom výskume kurikula chceme použiť rôzne metódy a techniky, aby sme čo najlepšie zachytili podstatu edukačnej reality. Porovnanie kurikulárnych dokumentov má veľké opodstatnenie obzvlášť v dobe kurikulárnych reforiem, čo sa týka v tejto dobe aj Slovenska. Analýza školských dokumentov by mala priniesť hlbší pohľad do problematiky kurikula. Pozorovaním a analýzou konkrétnych vyučovacích hodín chceme zistiť v akej miere sa darí napĺňať zámery zamýšľaného kurikula. Dotazník má zachytiť postoje a názory učiteľov, ale v podstate len málo zachytáva edukačnú realitu. Zaujímavé by bolo ešte analyzovať ďalšie stránky kurikula - spoločenského, skrytého, fantómového, sprievodného, interného a elektronického a ako ovplyvňujú realizačnú, výsledkovú a efektívnu formu vzdelávania.

Literatúra:

- A Common European Framework of Reference for Language Learning, Teaching, Assessment. Council of Europe.* (2001) [online]. [cit.11.11.2009]. Dostupné na internete: www.coe.int/t/dg4/linguistic/Source/Framework_EN.pdf.
- Akčný plán pre implementáciu Koncepcie výučby cudzích jazykov v ZŠ a SŠ.* (2009) [online]. [cit.19.11.2009]. Dostupné na internete: <http://www.statpedu.sk/sk/filemanager>.
- BOBBITT, F. (1928) *How to Make a Curriculum*, Boston: Houghton Mifflin, 1928.
- CORNBLETH, C. (1990) *Curriculum in Context*, Basingstoke: Falmer Press, 1990. ISBN: 1850004536
- JANÍK, T., MAŇÁK, J. *K problematice výzkumu kurikula.* [online]. [cit.19.11.2009]. Dostupné na internete: <http://moodlinka.ped.muni.cz/course/view.php?id=641>.
- KELLY, A. V. (1983, 1999, 2009) *The Curriculum. Theory and practice 4e*, London: Paul Chapman. ISBN: 1847872751.
- LEWY, A. (1991) *The International Encyclopedia of Curriculum (Advances in Education)*, Pergamon, ISBN: 0080413792.
- MAŇÁK, J. *Modelování kurikula.* [online]. [cit.19.11.2009]. Dostupné na internete <http://moodlinka.ped.muni.cz/course/view.php?id=641>
- PALEČKOVÁ, J, TOMÁŠEK, V., STRAKOVÁ, J (1997). Třetí mezinárodní výzkum matematického a přírodovědného vzdělávání. Výsledky žáků 7. a 8. ročníků. Přírodovědné předměty. Praha: ÚIV, 1997.

- PRŮCHA, J. (1997) *Moderní pedagogika*. Praha: Portál. ISBN: 8071781703
- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. (2001) *Pedagogický slovník*. Praha: Portál. ISBN: 9788073674165
- SERCU, L. *Intercultural Competence: Secondary School v. 1: A New Challenge for Language Teachers and Trainers in Europe (Language & Cultural Contact)*. Aalborg Universitetsforlag : 1995. ISBN: 8773074977
- SMITH, M.K. (1996, 2000) 'Curriculum theory and practice' *the encyclopaedia of informal education*. [online]. [cit.11.11.2009]. Dostupné na internete: www.infed.org/biblio/b-curric.htm.
- SMITH, M.K. (1996) *Curriculum theory and practice*. [online]. [cit. 11. 11. 2009]. Dostupné na internete: <http://www.infed.org/biblio/b-curric.htm>.
- STENHOUSE, L. (1975) *An introduction to Curriculum Research and Development*, London: Heineman. ISBN: 0435808516
- Štátny vzdelávací program pre 1. stupeň základnej školy v Slovenskej republike. Štátny pedagogický ústav. (2008) [online]. [cit.11.11.2009]. Dostupné na internete: <http://www.statpedu.sk/sk/filemanager>.
- ŠVEC, Š et al. 1998. *Metodológia vied o výchove*. Bratislava : IRIS, 1998. ISBN 80-88778-73-5.
- ŠVEC, V., MAŇÁK, J., JANÍK, T. (2006) *Některé problémy výzkumu kurikula*. [online]. [cit.19.11.2009]. <http://moodlinka.ped.muni.cz/course/view.php?id=641>.
- ŠVEC, Š. (2002) *Teórie cieľových programov vzdelávania*. In: *Pedagogická revue*, 2002, roč. 54, č. 3, s. 201 – 219
- TIMSS Teoretické východiská štúdie*. [online]. [cit.11.11.2009]. Dostupné na internete: www.nucem.sk/sk/filemanager/download/1290/3.
- TYLER, R.W. (1949) *Basic Principles of Curriculum and Instruction*. Chicago: University of Chicago Press. ISBN: 0226820319.
- Učebné osnovy Anglický jazyk pre 1. – 4. ročník základnej školy. Jazykový variant. Schválilo Ministerstvo školstva Slovenskej republiky dňa 20. septembra 2000 č. 3276/2000-41 s platnosťou od 1. septembra 2001. [online]. [cit.19. 3. 2009]. Dostupné na internete http://www.statpedu.sk/Pedagogicke_dokumenty/Zakladne_skoly/Osnovy/UO_Aj_1-4.roc_jaz.doc
- WILSON, L.O. (2005) *Curriculum - Different Types*. [online]. [cit. 5. 11. 2009]. Dostupné na internete: <http://www.uwsp.edu/Education/lwilson/curric/curtyp.htm>.
- WARDHAUGH, R. *An Introduction to Sociolinguistics*. Oxford : Blackwell Publishers, 2002.
- WORF, B. *Language, Thought, and Reality: Selected Writings of Benjamin Lee Whorf*. J.B. Carroll (ed.). New York : John Wiley and Sons, 1956.
- ZÁKON 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Mgr. Eva Reid
Katedra lingvodidaktiky a interkultúrnych štúdií
Pedagogická fakulta
Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
Dražovská 4, 949 74 Nitra
Slovakia
e-mail: ereid@ukf.sk

(Elena, Melušová – Stanislav, Benčíč – Diana, Lemay (eds.) *Ianua ad linguas hominesque reserata II = Brána jazykov k ľudom otvorená II Paris : Asiathèque – Maison des langues du Monde, 2009, 384 s. ISBN 978-2-91525596-6*)

The *Ianua ad linguas hominesque reserata II* monograph is an outcome of a scientific conference organized by teachers of the Section of Slovak Studies of the ECO departments at INALCO, in cooperation with the Constantine the Philosopher University in Slovakia. When the Slovak republic joined the European Union in 2004, the Slovak language became one of the official languages of the EU. This meant a growing interest in teaching and learning the Slovak language and also other Slavic languages. Institutions providing teaching of lesser-known languages are working in close partnerships with experts from the countries concerned. An excellent example of such partnership is evident in this publication, in which researchers from France, Slovakia, Czech Republic and Poland presented the latest advancements of knowledge in the fields of learning foreign languages from the sociological, ethnological and cultural perspective.

The publication is divided into two parts. The first, greater part consists of thirteen scientific treatises and the second, minor part involves conference presentations.

With the terminology used in teaching intercultural communication deals the paper *Výklad multikultúrneho pojmoslovia/Explication des termes liés aux notions multiculturelles* (p. 9) written by Stanislav Benčíč. The paper describes communicative processes and explains epistemological aspects. The author distinguishes the reasons for presence of specific cultural aspects, the consequent communication barriers and proposes problem solving strategies. Božena Horváthová in her paper *Priklady úplnej ekvivalencie pri preklade frazeologizmov v diele Hansa Falladu "Kto si raz oddýchol v chládku"/Les exemples d'équivalence totale dans la traduction des expressions idiomatiques dans l'oeuvre de Hans Fallada "Wer einmal aus dem Bechnapf frisst"* (p. 31) covers the topic of translation alternatives of idioms. The author analyzes the translated variants, explains the possible difficulties and demonstrates the aim of the authors. She pays special attention to a cultural link between idioms, comparison of idioms in the source language and the target language and clarification of the idea of translatability. The pedagogical-psychological question of pupils' motivation in learning is discussed in the paper *Pedagogicko-psychologické otázky motivácie žiakov k učebnej činnosti a profesijná sebareflexia učiteľov/Les questions liées à la motivation pédagogique-psychologique des élèves vis-à-vis de l'apprentissage et l'autoreflexion des enseignants* (p. 57) written by Mariana Hupkova. She emphasises the application of theoretical background into the educational process. Extra attention is paid to the teacher's professional self-reflection, which can be seen as a tool of progressive changes in schools and professional teacher's development. Very valuable for Slovak language learners is the work of Diana Jamborová Lemay. In her paper *Slovesný vid a vidové trendy v slovenčine/La notion d'aspect et les classes aspectuelles en slovaque* (p. 80) she deals with the grammatical phenomena in the Slovak language. She presents numerous examples of modes of verbs and analyzes the problematic issues of French learners of the Slovak language. Eva Malá discusses the importance of internationalisation of educational and scientific activities of higher education institutions in *Jazyková a interkultúrna dimenzia v procese internacionalizácie vysokého vzdelávania/La dimension linguistique et interculturelle dans le processus d'internationalisation de la formation universitaire* (p. 100). These activities are performed by international research projects and programmes, bilateral and multilateral agreements, teachers' and student's mobility programmes and participations at conferences, memberships in international organizations. The author also stresses out the importance of integration of intercultural dimensions into study programmes and courses. Elena Melušová approaches the issue of perception of stylistic aspects in intercultural discourse in *Percepčia štylistických aspektov v interkultúrnom diškurze/Perception des aspects stylistiques dans le discours interculturel* (p. 124). The paper deals with a theory of political discourse and analyzes relationship between the two aspects of politicians (doers and rhetoricians). The author also examines the listeners' perceptions and interpretations related to insufficiencies in stylistics. Gabriela Porubská and Dana Malá review the further teachers' training in Slovakia in *Ďalšie vzdelávanie učiteľov v SR z aspektu ich kariérneho rastu/La formation continue des enseignants en République Slovaque rapport à l'évolution de leur carrière* (p. 156). The paper analyzes the problems of further teachers' training within the context of current school-legislation and it demonstrates its need for carrier building for the teachers. The authors concentrate on possibilities of enhancement and updating of teachers' education in terms of changing conditions within EU. New non-traditional kinds of educational approaches in teaching foreign languages are discussed by Dušan Valábik in *Mozgovo kompatibilné vyučovanie cudzích jazykov/L'enseignement des langues étrangères à compatibilité cérébrale* (p. 182). The author focuses on the principles of brain based education, by which the learning of

foreign languages has ambitions to reach qualitative higher levels. The paper also points out advantages and applicability of brain based education principles in educational process. Very progressive and attractive approach to language learning via internet is mediated by Katarína Veselá in *Internet – brána jazykov otvorená/Internet – la porte des langues toujours ouverte* (p. 207). The paper deals with possibilities of using the Internet as a support of teaching the Slovak language to foreigners. The author reviews various on-line courses, dictionaries, study materials and evaluates advantages and disadvantages of e-learning in foreign language education. Lucia Winklerová discusses the reflection of interpretative moments of children periodicals “Slniečko” a “Zornička” in *Reflexia axiologických princípov obdobia schmatizmu vo vybraných detských periodikách a ich interkultúrny dopad na detského čitateľa/La réflexion sur les principes axiologiques de l'époque du schématisme dans certains périodiques pour enfants et leur portée interculturelle sur le lecteur – enfant* (p. 228). The author focuses on the year 1969, because of the intention to introduce all literary forms, genres and value indexes of both periodicals and also because of social-political reasons. The paper summarizes, configures, names and compares all important items and shows a complex view of (anti)values of contemporary texts and their influence on children. Maria Užáková introduces an on-line course “Slovak for beginners”, where she is one of the authors, in *Multimediálny kurz sovenčiny pre cudzincov/Cours Multimedia de slovaque pour les étrangers* (p. 264). The interactive on-line course is designed in accordance with an innovative educational language program Proyecto IN6ENIO. The paper describes the authors' objectives to meet the newest trends in foreign language teaching applying socio-communicative approaches. The author analyzes the complete courseware including individual sections for grammar, language functions and culture and nevertheless the evaluation and feedback parts. With the concept of teaching Slovak literature in a foreign country deals the paper written by Anna Zelenková *Ku koncepcii výučby slovenskej literatúry v inonárodnom prostredí/A propos d'une conception de l'enseignement de la littérature slovaque dans un milieu linguistique étranger* (p. 286). The paper defines the Slovak studies as culturally and historically oriented Slavonic philology against a Slavonic and non-Slavonic background. The author outlines the new status of Slovak studies in the Czech environment, where the Slovak studies are established as an authentic discipline within the Slavonic studies. Ivana Žemberová in her paper *Detská literatúra v rozvoji interkultúrnej kompetencie/La littérature pour enfants dans le développement de la compétence interculturelle* (p. 309) proposes the importance of using children's literature in language teaching, not only in development of linguistic competences but also in development of cultural awareness and intercultural competences. The author reviews projects promoting intercultural education through reading literature. Special attention is paid to the content and language integrated learning (CLIL) as a unique component of intercultural education. The rest of the publication is composed of conference discussion papers. They all contribute to the discussion of importance of intercultural communication, sociological, ethnological and communicative aspects in foreign language learning.

(Silvia Pokrivčáková und Kollektiv: Die Fremdsprachen und Kulturen in der modernen Schule. Masaryk - Universität Brno, 2009. 230 s. ISBN 978-80-210-4974-1)

Die wissenschaftliche Monografie von S. Pokrivčáková und Kollektiv: Die Fremdsprachen und Kulturen in der modernen Schule, ist die linguodidaktische Fach - wissenschaftliche Publikation bzw. die auf die Unterrichtstheorie und Praktikum der Mutter - und Fremdsprachen gezielte Publikation. Sie gehört zu den selten vorkommenden wissenschaftlichen Monografien im slowakischen Fachmarkt. Sie vermittelt das tiefere Eingehen nicht nur zu den linguodidaktischen Fragen, Polemiken sondern auch zu den einzelnen Praktiken – Praktik von Psychologie und Pädagogik der Fremdsprachen, zu den Integrationspraktiken auch soziolinguistischen Praktiken – Kulturaspekt im Unterricht der Fremdsprachen im Kontext der Multikulturalgesellschaft.

Doc. PaedDr Silvia Pokrivčáková, PhD., Lehrstuhlleiterin der Lingvodidaktik und interkulturellen Studien, Pädagogische Fakultät, Universität - Konstantin Philosoph in Nitra, widmet sich der Lingvodidaktik des Anfangsunterrichts bzw. der Fremdsprachenaneignung in der ersten Stufe der Grundschule, dem integrierten Fremdsprachenunterricht und dem pädagogisch – psychologisch- pragmatischen Aspekt der Methodik CLIL – Kenntnisseerwerb aus verschiedenen Disziplinen in der fremden Sprache.

Autoren der einzelnen Studien widmen sich den konkreten Gebieten des pädagogisch –psychologischen Praktikums, die die Interesse der Theoretiker, Praktiker und Forschers fordern. Eva Tandlichová verlegt sich auf die Evaluation des ersten Jahres der Konzeptionsrealisation von Fremdsprachenunterricht in der Grundschule und Mittelschule.

Die Erziehung- und Unterrichtsfragen der Schüler mit den speziellen Edukationsbedürfnisen gehören zu den aktuellsten Themen in der gegenwärtigen Epoche, deswegen dieses Thema beschreiben mehrere Studien in der Monografie.

Silvia Pokrivčáková konzentriert sich auf das Fremdsprachenunterricht für die Schüler mit den Aufmerksamkeitsstörungen und Lernstörungen. Die Problematik der begabten Kinder konkret die Sprachbegabungsfragen der Schüler umfasst Jana Duchovičová. Die Analyse der konkreten pädagogisch – psychologischen Integrationssituation der Schüler mit den speziellen Edukationsbedürfnisen im Nationsgemischten Gebiet bietet Andrea Užáková. Unterricht der Interkulturalität und seine Stelle in der Kurikulumreform in der Slowakei untersucht Eva Reid. In ihrer Studie stellt erste Ergebnisse der pädagogischen Dokumentationsanalyse für englische Sprache in der ersten Stufe der Grundschulen dar. Božena Horváthová und Lucia Winklerová weisen an die Wichtigkeit und Nutzbarkeit der Problematik des integrierten Fremdsprachenunterrichts mittels der Methodik CLIL. Die Studien von Danica Gondová a Zdena Kráľová widmen sich dem Aktivisationsbedarf der Lernaktivität der Schüler und den verschiedenen Realisationsmöglichkeiten dieses Zieles. Sie konzentrieren sich auf das Gebiet der Fremdsprachenaussprache der Schüler im Kontext des aktiven sozialen Lernens. Die letzte Studie in der Monografie gehört Ivana Šimonová und umfasst die Problematik der modernen Medienausnutzung und ihre Effektivität in der Fremdsprachen – und Kulturaneignung.

Die wissenschaftliche Monografie vermittelt der weiten Öffentlichkeit die neueste Untersuchungsfeststellungen, Anwendungen als auch die inspirativen Gedanken und Ideen im Gebiet der Lingvodidaktik, Psycholinguistik und teilweise auch der Soziolinguistik, was dauerhaftes Professionswachstum, Qualität und Effektivität in der Edukation ermöglicht.

American Literature from the Perspective of an Experienced Reader

LUCIA WINKLEROVÁ

(Anton Pokrivčák: *Text and Context (Reading the Nineteenth Century American Literature)*. Nitra: ASPA 2010. 77 strán. ISBN 978-80-969641-8-5)

An American literature is thought and discussed in all universities around the world. There are many sources available in libraries, but it is still a lot of space for saying something new, innovative and useful for students and teachers too. Anton Pokrivčák's book *Text and Context* is a great source for students who are studying English and American studies or future teachers of English language and literature. The book offers not only a brief overview of the literature, but also many interesting details and attractions from different literary periods, streams, author's lives, books.

Author realized to write the book in four chapters. The most extensive part is devoted to the time of romanticism, but there are also chapters about the beginnings of American literature and about realism and also naturalism. Anton Pokrivčák applies a very interesting idea, when he realized to ask, some feedback questions at the end of each chapter. These help the reader to focus the attention to the main goals of each chapter, to the most important details connected with the topic. If there are not enough information to satisfy the reader, author offers him a list of literature to study at the end of each single chapter and some more of them also at the end of the book.

The first chapter *Literature, Ideology, Culture*, as A. Pokrivčák declares on p. 76, has become as a result of the discussions and article *Ambiguities of Criticism* presented at the conference in Ružomberok in June 2009 as well as at the 2009 ATINER conference in July 2009 in Athens. It should be understood as a theoretical introduction of the book focused on the theoretical background of an American literature at all. It discusses minority problems of an American literature in every period and it also depicts the most interesting things like Eliot's critical language, New Criticism, extra-literary features of how to teach and perceive American literature, very actual problem of deconstruction, etc. He also introduces and exposes new ways of understanding literature from the point of view of literary critics, but recipients, students and average readers too.

The second chapter *The Beginnings* is focused on the beginnings of American literature and culture that are for students very difficult to study and understand. This time of American heritage is more about politics and history, but the author tries to bring this problem closer to the reader through comparing it with the other European literatures which influenced that time American literature. There are chronologically ordered, introduced, appraised all immigration waves to America. Each wave is marked by a representative who typified the way of writing of that time and place. Like in all the following chapters, A. Pokrivčák puts many literary terms typical for this period. It helps the students very much to reach better knowledge also in literary terminology.

Chapter *Romanticism* is divided into six parts based on the most important and popular authors of this period. A. Pokrivčák starts with a brief characteristic of romantic period and transcendentalist movement as well. His statements are based, as well as in the other chapters, on concrete examples and quotations from literary and critical works. The attention is focused on authors like Edgar Allan Poe, Herman Melville, Nathaniel Hawthorne, Walt Whitman and Emily Dickinson. He does not introduce writers' biographies; he pays attention to their works, idiolects, on their position in literary history. He quotes from their works to emphasize, strengthen, and demonstrate typical features of their writing styles, their idiolects. There is felt author's long lasting experience for expressing his knowledge, thoughts, know-how about nineteenth century American literature in this book.

The last chapter exposes the situation in America in the time of *Realism and Naturalism*. This overview has to be understood just like a brief introduction to the problematic. There is offered Pokrivčák's point of view on the most important details of the period. There are mentioned those features and terminology that cannot be omitted in these circumstances.

This textbook is part of research project KEGA 3/6467/08 Vyučovanie interkultúrneho povedomia cez literatúru a kultúrne štúdiá. It is a summary of forced facts about the nineteenth century American literature. The book makes provision for literary, but also cultural and intercultural facts of the time. There are emphasized different connections that have not been published yet. It is just a thin book, but it opens many doors to think about. It shows the old facts in new guise and offers the ways how they could be developed.

Who is Who in Czech Linguistics

JANA BÍROVÁ

(Jiří Černý – Jan Holeš: **Kdo je kdo v dějinách lingvistiky. Praha: Libri 2008. 740 p. ISBN 978-80-7277-369-5**)

The monograph of over the 700 pages is a glossary of famous Czech linguists who contributed with work on the theoretical and/or practical field of linguistics. The work is written in Czech and the personalities who create the heart of the publication are ranged in alphabetical order. The glossary is handy and clearly formulated. Each author or linguist is presented within three points: biographical data, his/her main contribution to Czech linguistics and the most valued quotations received for his/her work.

The list of included Czech linguists is useful and interesting also by its conception that goes back to the very beginning of the famous Czech linguistic scholarship through the period of Renaissance, Humanism, golden age, linguists in 20th century up to the contemporary research scholars.

The scientific work categorised in A-levels monographs is a part of the three years project research financed by Research agency in Czech Republic under the registred number 405/05/0207 “Kdo je kdo v dějinách české lingvistiky”.